

Arşiv Belgeleri ve Kroniklere Göre Kıbrıs Seferi'nin (1570-1571) İlk Çıkarma Safhası*

The First Landing Phase of the Cyprus Expedition (1570-1571) according to Archival Documents and Chronicles

*Abdullah TANRIVERMİŞ***

Öz

Osmanlı Devleti'nin 16. yüzyılın ilk çeyreğinde, Mısır ve Suriye'nin fethi sonrasında Doğu Akdeniz'i çevreleyen bölgede yayılmaya başlaması, bu hâkimiyet sahası içerisinde kalan ve muhasımın *ileri deniz karakolu* durumunda bulunan Kıbrıs'ın fethini; askerî, ekonomik, siyasî ve coğrafi bir zorunluluğa dönüştürmüştü. Zira bu bölgede kurulan egemenliğin istikrarı ve devamı Doğu Akdeniz'de deniz kontrolünün tesis edilmesine bağlıydı. Bu kontrolün sağlanması Akdeniz'in üçüncü, Doğu Akdeniz'in ise bu en büyük adası olan Kıbrıs'ın hâkimiyet altına alınmasıyla mümkündü. Bu maksatla 1570 yılında ada üzerine düzenlenen sefer 1571 yılında başarıyla neticelenmiş, Kıbrıs 1571 yılında fethedilerek Osmanlı egemenliğine girmiştir. Osmanlı Devleti açısından stratejik bir öneme sahip olan Kıbrıs adasına sefer düzenlenmesi kararı alındıktan sonra, kara ve deniz unsurlarının sefer hazırlıkları başlamıştır. Bu hazırlıkların başarılı bir neticeyle sonuçlanması günümüz modern askerî terminolojisinde amfibi harekât olarak adlandırılan, çıkarma harekâtının başarılı bir şekilde icrasına bağlıydı. Zira başarılı bir çıkarma yapılarak kıyı başının tutulabilmesi ve muharip birliklerin karaya çıkarılmasıyla daha sonra yapılacak olan kara harekâtı gerçekleştirilebilirdi. Bu sebeple askerî açıdan bir adanın

* Bu makale, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde Prof.Dr.Recep AHİSHALI'nın danışmanlığında hazırlanan Kıbrıs'ın Fethi (1571) başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. E-posta: atanrivermis[at]msu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9993-9074.

Geliş Tarihi/Received: 01.04.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 26.08.2024

fethinin ilk aşamasını, başarılı bir çıkarmanın gerçekleştirilmesi oluşturmaktaydı. Bu anlamda Kıbrıs seferinde, çıkarmayı gerçekleştirecek olan Osmanlı donanmasının İstanbul'dan demir alması sonrasında amfibi harekâtın yükleme noktasına seyri, yükleme noktasından bindirmenin yapılarak Kıbrıs'ın güneyine çıkarmanın gerçekleştirilmesi, kıyı başının tutulması sırasında yaşanan ilk çatışmalara dair bilgi temin edilmesini sağlayan arşiv belgeleri, kronikler ve muhtelif çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmada kavramsal ve analitik açıdan daha ziyade Kıbrıs seferinin ilk çıkarma safhası sürecine değinilerek, harbin başarısı için oldukça mühim olan amfibi harekâtın icrası, çıkarma sonrasında yaşanan ilk çatışmalar, Kıbrıs adasına köprü başı tutularak düşman bölgesine çıkarmanın gerçekleştirilmesi, böylece muhasara birliklerinin harbe hazır hale gelmesi gibi gelişmeler üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: 1570-71 Kıbrıs Seferi, Çıkarma Harekâtı, Donanma, Osmanlı İmparatorluğu, Venedik.

Abstract

The Ottoman Empire expanded its influence in the Eastern Mediterranean region in the early 16th century. After conquering Egypt and Syria, it became strategically, economically, politically, and geographically essential for the Ottomans to conquer Cyprus, which had been an important maritime outpost for their enemies because the stability and continuation of the sovereignty established in this region depended on establishing maritime control in the Eastern Mediterranean. Achieving this control was possible by dominating Cyprus, the third-largest island of the Mediterranean and the largest island of the Eastern Mediterranean. For this purpose, the Ottoman Empire organized an expedition on the island in 1570, concluding it successfully in 1571. Thus, Cyprus was conquered in 1571 and came under Ottoman rule. After the decision was made to organize an expedition to the island of Cyprus, which had a strategic importance for the Ottoman Empire, preparations for the expedition of land and sea elements began. The success of these preparations depended on the successful execution of the landing operation, known in modern military terminology as an amphibious operation. The subsequent land operation hinged on a successful landing, establishing a beachhead, and deploying combat troops on the island. In this sense, the first stage of the military conquest of an island was the

realization of a successful landing. In this sense, there are essential archival documents, chronicles, and various studies that provide us with information about the Ottoman Navy's navigation of the amphibious operation to the loading point, the landing operation to the south of Cyprus after the boarding from the loading point, and the first clashes during the holding of the shore head. Rather than conceptual and analytical analysis, this study examines the first landing phase of the Cyprus expedition and focuses on the developments such as the execution of the amphibious operation, which was crucial for the success of the expedition, the first clashes after the landing, the establishment of the bridgehead on the island of Cyprus, and the landing in the enemy area, thus making the siege troops ready for war.

Keywords: 1570-1571 Cyprus Expedition, Amphibious Operation, Navy, Ottoman Empire, Venice.

Giriş

16. yüzyılda deniz egemenliğini ve denizdeki etki sahasını genişleten Osmanlı Devleti, Yavuz Sultan Selim döneminde İstanbul'da kurulan tersanenin genişletilmesi ve güçlü filoların kurulmasıyla, Akdeniz siyasetinde giderek güç kazanmaya başlayacaktı¹. Bu siyasetin bir gereği olarak Doğu Akdeniz'in güvenliğinin sağlanması ve Osmanlı kıyılarının korunması Osmanlı Devleti'nin, Akdeniz siyasetinin temeli sayılmaktaydı². Bu politikanın başarısını sağlayacak kilit taşlarından birisini Kıbrıs adası ve bu ada üzerinde Osmanlı hâkimiyetinin tesis edilmesi oluşturmuyordu. Kadim dünyanın ticaret merkezini oluşturan Akdeniz, Osmanlı İmparatorluğu'nun Hıristiyan Batı dünyasına karşı karada yürüttüğü mücadeleyi denizlere kaydırmasıyla beraber, uzun mesafeli ve geniş bir alanı kapsayan bir askerî hesaplaşmanın arenası haline gelmişti³. Akdeniz askerî mücadele sahasında 16. yüzyılda gerçekleşen Suriye, Mısır, Rodos ve Sakız'ın fethi gibi fütuhatlar, Kıbrıs

¹ Daniel Panzac, *Osmanlı Donanması (1572-1923)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018, s. XXIV.

² Hüseyin Serdar Tabakoğlu, *Akdeniz'de Savaş: Osmanlı-İspanya Mücadelesi*, Kronik Kitap, İstanbul 2019, s. 181-182.

³ Feridun Emecen, "Kıbrıs'ta İlk Osmanlı İdari Yapılanması", *Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi*, yay. haz. Ali Ahmetbeyoğlu ve Erhan Afyoncu, TATAV Yayınları, İstanbul 2001, s. 47.

seferine giden sürecin önemli basamaklarıydı. Sakız'ın fethinden sonra Doğu Akdeniz'de Osmanlı egemenliğinde olmayan sadece iki ada kalmıştı. Bu adalar Kıbrıs ve Girit adalarıydı⁴. Bunlardan Girit'in fethi 17. yüzyılda gerçekleşmiş, Kıbrıs'ın fethi ise Osmanlı Devleti için 16. yüzyılda Akdeniz'de çözülmesi gereken öncelikli meselelerden biri haline gelmiştir.

Kıbrıs, Doğu Akdeniz'de deniz ikmal yollarını koruyan veya aksine tehdit eden önemli bir konumda bulunmaktaydı. Bu stratejik durumu sebebiyle Kıbrıs, Doğu Akdeniz'deki devletlerden herhangi birine karşı girişilecek bir harekât bakımından stratejik bir üs olma vasfına sahipti⁵. Bu kritik önemi yanında Mısır'ın fethi sonrası, Anadolu-Mısır arasındaki emtia akışı ve ticaretin Kıbrıs'taki korsanlar tarafından tehdit edilmesi, hac vazifesini yerine getirmek isteyen Müslümanların gemilerinin yağmalanması, adadaki İslam yapılarına zarar verilmesi gibi durumlar, Kıbrıs üzerine sefer düzenlenmesini ekonomik, siyasî, askerî/coğrafi ve dinî açıdan bir zorunluluk haline getirmekteydi⁶. Tüm bu sebepler, Osmanlı Devleti'nin 16. yüzyılda düzenlediği en büyük deniz seferlerinden biri olan Kıbrıs seferinin sebeplerini oluşturmaktaydı. 16. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin gerçekleştirdiği en büyük amfibi harekâttan biri olan Kıbrıs seferi, bir ada üzerine düzenlenecek olması sebebiyle hem kara, hem deniz unsurlarının uyumlu bir şekilde

⁴ Kate Fleet, "Akdeniz'de Osmanlı Genişlemesi", *Türkiye Tarihi 1453-1600*, ed. Suraiya Faroqhi ve Kate Fleet, çev. Bülent Üçpınar, Kitap Yayınevi, İstanbul 2016, s. 218.

⁵ *Kıbrıs Seferi (1570-1571)*, Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi III ncü Cilt 3 ncü Kısım Eki, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1971, s. 49.

⁶ Kıbrıs'ın fethinin sebepleri çeşitli çalışmalara konu edilmiştir. Bu çalışmalardan bazıları için bkz. Mehmet Akif Erdoğan, "Kıbrıs Türk İdaresine Nasıl Girdi: Bir Fetih ve Tarihçiler", *OTAM*, Sayı 44 (Güz 2018), s. 341-349; Nuri Çevikel, "Osmanlı Türkleri'nin Kıbrıs'ı Fethinin (1570-71) Meşrûyeti Meselesi", *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4 (1997), c. 3, s. 357-399; *Kıbrıs Seferi (1570-1571)*, Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi, III'ncü Cilt 3'üncü Kısım Eki; Hüseyin Algül, "Osmanlılar Devrinden Kıbrıs Seferinin Mânevî Cephesi ve Ebussuud Efendi'nin Seferle İlgili Fetvası", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 2 (1987), c. 2, s. 37-42; İdris Bostan, "Fetvanın Osmanlı Yönetimi ve Toplum Üzerindeki Etkisi: Ebussuud Efendi'nin Kıbrıs ve İnebahtı Fetvaları", *Tarih Dergisi*, Sayı 76 (2022), s. 35-62; Ahmet C. Gazioğlu, *Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878)*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP), Lefkoşa 1994; Halil Fikret Alasya, *Tarihte Kıbrıs*, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Merkezi, Lefkoşa 1988.

organizasyonunu gerektiren zorlu bir süreçti. Çünkü kara ve deniz unsurlarının müşterek kullanımıyla gerçekleştirilen seferler, kara seferlerinden daha girift ve maliyetli bir askerî organizasyonu ve çıkarma harekâtını zorunlu kılmaktaydı.

Bilindiği üzere çıkarma harekâtlarının tarihi gemiciliğin tarihi kadar eskidir. Çünkü insanoğlunun kadim zamanlardan beri deniz araçlarını denizaşırı sahillere taarruz maksadıyla kullandığı bilinmektedir. Nitekim Osmanlı Devleti de Ege ve Akdeniz'deki adalar üzerine düzenlediği seferler başta olmak üzere çeşitli yerlere donanma vasıtasıyla amfibi harekât düzenlemiştir⁷.

Amfibi harekâtlarda denizden karaya yapılacak kuvvet aktarımı sonrasında bu kuvvetlerin adada bulunan kale ve tahkimatları muhasarası, kontrolü ve elde tutması, deniz unsurlarının kullanılmadığı; karadan karaya kuvvet aktarımının yapıldığı bir sınır kalesinin fethinden farklı bir askerî strateji geliştirmeyi gerektirmekteydi. Zira denizden karaya gerçekleştirilecek kuvvet aktarımında, dönemin koşulları içerisinde oldukça güç bir engeli, deniz engelini aşmak gerekmekteydi⁸. Bu engelin aşılarak hedeflenen çıkarmanın gerçekleştirilmesi, donanmanın gücü ve çıkarmayı gerçekleştirme başarısına bağlıydı. Bu anlamda yükleme noktasında kuvvet bindiriminin yapılması, muharip kuvvetlerin çıkarma yapmasından sonra kale surlarının dibinde gerçekleşen muharebelerde başarı sağlayabilmesi, birliklerin insan gücü ve ikmal açısından takviyesi,⁹ ihtiyaç duyulan lojistiğin zamanında ve

⁷ İlyas Demirsoy, *Çeşitli Savaşlardaki Sahil Çıkarmaları (Amfibi Harekât Örnekleri)*, yay. haz. Ahmet Çalışkan, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2006, s. 1.

⁸ 16. yüzyılda deniz seyrini kısıtlayan birçok engelin başında meteorolojik durum ve mevsim koşulları gelmekteydi. Bu koşulların elverişli olduğu gün sayısı sınırlı olduğu için deniz seyri yapılabilecek dönemler de sınırlıydı. Bu anlamda deniz, karaya göre aşılması daha zorlu bir engel sahasıydı. Mesela Kıbrıs'ın fethi sonrası Silifke iskelesinden Kıbrıs'a gitmeye çalışan Defterdar Bali Çelebi, hava koşullarının elverişsiz olması sebebiyle 23 gün boyunca Kıbrıs'a geçmek için Silifke'de beklemek zorunda kalmıştır. Bkz. Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Maliyeden Müdevver Defterler Tasnifi (MAD)*, 5168, s. 1.

⁹ Kıbrıs seferinin hazırlık safhası ve sefer organizasyonu ile ilgili birkaç çalışma için bkz. Şenol Çelik, "Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs Seferi'ndeki Asker ve Zahire Naklinde İnel Sancağı'nın Rolü", *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*, 24-27 Kasım 1998, Gazimağusa KKTC, c. 2, yay. haz. İsmail Bozkurt vd., Doğu Akdeniz

süreklilik arz ederek gerçekleştirilmesi gibi hususlar, donanmanın etkin bir şekilde kullanımıyla mümkündü. Savaşın neticesine doğrudan tesir eden çıkarma harekâtının başarılı bir şekilde icrası ve donanmanın harbi destekleyici rolü yanında, *amfibi harekâtın*¹⁰ başarıyla icrası sonrası, kıyı başının tutularak karaya çıkarılan muharip birliklerin kısa sürede harbe hazır hale gelmelerine bağlıydı. Bahsi geçen faktörlerin 1570-71 Kıbrıs seferi açısından incelenmesi önem arz etmektedir. Zira 1570-71 Kıbrıs seferine ilişkin yapılan çalışmalarda seferin amfibi harekât safhası üzerinde yeterince durulmamış ve askerî açıdan mezkûr seferin çıkarma harekâtının analizi yapılmamıştır. Bu anlamda 1570-71 Kıbrıs seferinin çıkarma safhası ve çıkarma sonrasındaki süreçte Osmanlı muharip birliklerinin, ilk kıyı kontrolünü sağlayarak güvenli bölge oluşturmaları ve sonrasında harbe hazır hale gelmeleri üzerinde durularak, çalışmanın temel amacı olan Kıbrıs seferinin (1570-71) ilk çıkarma safhasının askerî açıdan analizi yapılacaktır.

1. Kıbrıs Seferi'nde (1570-1571) Çıkarma Harekâtı Öncesi Süreç ve Osmanlı Donanmasının Yükleme/Bindirme Bölgesine Seyri

Kıbrıs seferini hazırlayan askerî, siyasî, ekonomik ve dinî sebeplerin ortaya çıkması ve dönemin Şeyhülislamı Ebusuud Efendi'nin sefer fetvasını¹¹ vermesini müteakip Kıbrıs adasına düzenlenecek olan

Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, KKTC 1999, s. 107-131; Feridun Bilgin, "Kıbrıs'ın Fethi İçin Yapılan Hazırlıklar (Arşiv Belgelerine Göre)", *Mukaddime*, Sayı 1 (2015), c. 6, s. 79-100; Mehmet Akif Erdoğan, "Kıbrıs Adası'nın Fethinde Konya ve Çevresinin Rolü", *Türk-İslâm Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 5 (2008), s. 131-140.

¹⁰ Modern askerî terminolojide amfibi harekât; çıkarma gemilerine bindirilmiş kuvvetlerle ve çeşitli deniz unsurlarının katılımıyla denizden başlatılan, ana hedefi çıkarma kuvvetini düşman kıyısına çıkararak, harekât bölgesine denizden ilk girişi sağlamak olan müşterek bir harekâttir. Bu harekât; daha sonra gerçekleştirilecek harekât için uygun arazi kesimini ele geçirmek, yeni bir cephe açmak, bir adayı ele geçirmek gibi amaçlar ile gerçekleştirilebilmektedir. Amfibi harekât, planlama, yükleme, prova, harekât ve intikal ile hücum safhalarından oluşmaktadır. Bkz. *Silâhlı Kuvvetler İngilizce-Türkçe Askerî Terimler Sözlüğü*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1969, s. 39-40.

¹¹ Ebusuud Efendi'nin fetvası ile ilgili bazı çalışmalar için bkz. Mehmed Ertuğrul Düzdağ, *Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1983; Hüseyin Algül, "Osmanlılar Devrinden Kıbrıs Seferinin

çıkarma harekâtının hazırlıklarına süratle başlanmıştır. Kıbrıs'ın fethi için hazırlıklar devam ederken, Osmanlı Devleti ilk etapta Venediklileri kuşkulandırmamak amacıyla eski Osmanlı-Venedik anlaşmasını yenilemiş,¹² sefer öncesi izlediği gizlilik stratejisi gereği askerî hazırlıklarını saklamaya çalışmıştır¹³. Zira muhasımın, yapılacak olan askerî harekât hakkında önceden bilgi sahibi olması savunma hazırlığı yapmasına olanak sağlayabilirdi. Nitekim Osmanlı Devleti'nin maksadını anlamış olan Venedik, bir yandan sahip olduğu güçlü istihbarat teşkilatıyla İstanbul'da olan biteni takip etmeye çalışırken, diğer yandan da Kıbrıs adasını koruyabilmek için karşı hazırlık çalışmalarına başlamıştır¹⁴. Adada tahkimat çalışmalarına başlamış olan Venedik, bir yandan askerî açıdan Kıbrıs'ın savunmasını güçlendirmeye çalışırken, diğer yandan da siyasî alanda Osmanlı Devleti'ne karşı Avrupa'da bir Haçlı ittifakı oluşturma arayışına girmiştir¹⁵.

Buna mukabil Osmanlı Devleti, seferin askerî hazırlık sürecini sorunsuz bir şekilde yürütmek ve adanın fethini kolaylaştırmak için birtakım siyasî teşebbüslere girişmiş, Avusturya, Lehistan ve İran ile sulh anlaşmaları yapmış, 1569 yılında ise Fransa'yla kapitülasyon anlaşması yaparak, Batı'da oluşması muhtemel ittifaka Fransa'nın dahil olmasını

Mânevî Cephesi ve Ebussuud Efendi'nin Seferle İlgili Fetvası”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 2 (1987), c. 2, s. 37-42; İdris Bostan, “Fetvanın Osmanlı Yönetimi ve Toplumunu Üzerindeki Etkisi: Ebussuûd Efendi'nin Kıbrıs ve İnebahtı Fetvaları”, s. 35-62.

¹² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 3, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983, s. 11; H. Fikret Alasya, *Tarihte Kıbrıs*, s. 30; Mahmut H. Şakiroğlu, “II. Selim'in Venedik Cumhuriyeti'ne Verdiği 1567 ve 1573 Tarihli Ahidnâmeler”, *Erdem*, Sayı 5 (1986), c. 2, s. 539.

¹³ Emrah Safa Gürkan, “Hile ü Hud'a: Deception, Dissimulation and Manipulation of Information in 16th Century Ottoman Empire”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung*, Sayı 4 (2019), s. 440-441. Osmanlı Devleti, sefer öncesi izlediği gizlilik politikası yanında, düşmanın karar verme mekanizmasını yanıltmak için dezonformasyon politikaları da izleyebilmekteydi. Bkz. Emrah Safa Gürkan, “Hile ü Hud'a: Deception, Dissimulation and Manipulation of information in 16th Century Ottoman Empire”, s. 451.

¹⁴ Venedik'in istihbarat teşkilatı için bkz. Ioanna Iordanou, *Venedik Gizli Servisi: Rönesans'ta Bir İstihbarat Teşkilatı*, çev. Fatih Yücel, Kronik Kitap, İstanbul 2020.

¹⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 3, s. 11; H. Fikret Alasya, *Tarihte Kıbrıs*, s. 30.

engellemeye çalışmıştır¹⁶. Bu süreçte dönemin güçlü denizci devletlerinden biri olan İspanya'nın, Venedik ile ittifakının önlenmesi için de Osmanlı Devleti bazı teşebbüslerde bulunmuştur¹⁷.

Diplomasi sürecinde Osmanlı Devleti barış yoluyla adanın teslimi için Venedik'e elçiler gönderdiği gibi, Sokullu Mehmet Paşa tarafından da İstanbul'daki Venedik balyoslarıyla meselenin savaşız çözümü için birçok defa görüşmeler yapılmıştır¹⁸. Ancak diplomasi sürecinin akâmete uğraması ve Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin verdiği fetvayla seferin meşruiyetini onaylaması üzerine Kıbrıs'ın fethi için sefer kararı alınacaktı¹⁹.

Savaş kararı alındıktan sonra, Kıbrıs seferinin kara ve deniz serdarlığına vezirlik pâyesiyile Lala Mustafa Paşa getirilmiş, vezaret pâyesi olarak Lala Mustafa Paşa'dan daha yüksek mevkiye bulunan Piyale Paşa ise donanma komutanı olarak görevlendirilmiştir²⁰. Piyale

¹⁶ Vergi Bedevi, *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Kıbrıs Tarihi*, Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Yayınları, Lefkoşa 1966, s. 100.

¹⁷ Bu dönemde İspanya, bir yandan "Morisko" olarak adlandırılan ve İspanyol hâkimiyeti döneminde zorla Hıristiyanlaştırılmış eski Müslümanların başlattığı isyan hareketiyle uğraşırken, diğer yandan da Hollanda ve Belçika'daki kalvenistlerin başlattığı ayaklanma nedeniyle farklı cephelerde isyan hareketleriyle mücadele etmekteydi. Osmanlı Devleti, Hollanda ve Belçika'da bulunan ve İspanya'ya karşı ayaklanmış olan Kalvinistlere yardımlar göndermiş fakat Morisko isyanını tam manasıyla destekleyemediği gibi bu isyan bir süre sonra zayıflayıp kendiliğinden sona ermiştir. Mehmet Özdemir, "Moriskolar", *TDVİA*, c. 30, Ankara 2020, s. 286; Vergi Bedevi, *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Kıbrıs Tarihi*, s. 100-101. Moriskolarla ilgili olarak bkz. Mehmet Özdemir, "Moriskolar", *TDVİA*, c. 30, Ankara 2020, s. 286-289; Andrew C. Hess, "The Moriscos: An Ottoman Fifth Column in Sixteenth-Century Spain", *The American Historical Review*, Sayı 74 (1968), s. 1-25.

¹⁸ Güneş Işıksel, "Diplomatik Bir Yenilik? II. Selim'in Nâmesi ve Sadrazamın Mektubu Bağlamında 1570 Yılında Venedik Cumhuriyeti'ne Verilen Ültimatoma İncelenmesi ve İlgili Metinlerin Neşri", *Tarih Dergisi*, Sayı 76 (2022), s. 24-27.

¹⁹ İdris Bostan, "Fetvanın Osmanlı Yönetimi ve Toplum Üzerindeki Etkisi: Ebussuud Efendi'nin Kıbrıs ve İnebahtı Fetvaları", s. 41.

²⁰ Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî (971-1003/1563-1595)*, c. 1, yay. haz. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999, s. 78; Faris Çerçi, *Kühü'l-Ahbâr'a Göre II. Selim, III. Murad, III. Mehmed Devirleri ve Âlî'nin Tarihçiliği*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Kayseri 1996, s. 267-268; Abdurrahman Sağırlı, *Mehmed b. Mehmed er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı ve Târih-i Âl-i Osman'ı (Metinleri, Tahlilleri)*, İstanbul

Paşa'nın Kıbrıs seferinde donanma komutanı olarak atanmasında denizci kökenli olmasının da ilgisi olsa gerektir. Zira Osmanlı kaynaklarında Piyale Paşa'nın deniz ilminde mahir ve bilgili olduğu ifade edilmektedir²¹. Cezayir Beylerbeyi Müezzinzade Ali Paşa ise, Lala Mustafa Paşa'yla birlikte deniz yoluyla Kıbrıs'a gitmek ve sonra Piyale Paşa'nın emrinde olmakla vazifelendirilmiştir²². Seferin sevk ve idaresine ilişkin yapılan bu atamalar vüzera içerisinde en çok bahsi geçen bu kişilerin Kıbrıs seferini desteklenmesiyle ilişkilendirilebilir²³. Osmanlı kroniklerinde, bu iki devlet adamının aralarındaki kıdem farkına rağmen,²⁴ ast üst münasebeti bozulmadan sefer esnasında uyumlu bir şekilde hareket ettikleri ifade edilmektedir²⁵. Osmanlı kaynaklarına da

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2000, s. 308; Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr*, yay. haz. İdris Bostan, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2018, s. 167-168.

²¹ "...tâ'ife-i Frengdür, ilm-i deryâda mehâreti gün gibi rûşen ve hüveydâ...olup". Bkz. Pîrî, *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, yay. haz. Harid Fedai, K.K.T.C. Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa 1997, s. 7.

²² İdris Bostan, "Kıbrıs Sefer Günlüğü ve Osmanlı Donanmasının Sefer Güzergâhı", s. 17.

²³ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. 2, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971, s. 393; Şerafettin Turan, "Lala Mustafa Paşa Hakkında Notlar ve Vesikalar", *Belleten*, Sayı 88 (1958), c. 22, s. 575.

²⁴ Kıbrıs seferinin serdârı Lala Mustafa Paşa altıncı vezir, Piyale Paşa ise üçüncü vezir mertebesinde olup, aynı zamanda padişahın da damadıydı. Buna rağmen, daha kıdemli olan Piyale Paşa, Lala Mustafa Paşa'nın emrine verilmişti. Şerafettin Turan, "Lala Mustafa Paşa Hakkında Notlar ve Vesikalar", s. 575.

²⁵ Lala Mustafa Paşa ve Piyale Paşa, Kıbrıs seferi sırasında vazifelerini uyumlu bir şekilde yerine getirdikleri Osmanlı kroniklerine yansımıştır. Bunlardan bazılarında konuya ilişkin şu bilgiler verilmektedir: "...mezbûr Piyâle Paşa ki pâye hasebiyle mezbûr Mustafa Paşa'dan üç derece vâlâ, husûsâ dâmâd-ı pâdişâhî olması ve vezâret sadrına nice yıllar mezbûrdan evvel vusul bulması müttefakun aleyh-i ukalâ iken onlar cezîre fethine ser-dâr olduğu haysiyyetle her ne emir eylese sâyir Beglerbegiler gibi fermân-berdâr idi...". Bkz. Faris Çerçi, *Kühû'l-Ahbâr'a Göre II. Selim, III. Murad, III. Mehmed Devirleri ve Âlî'nin Tarihçiliği*, s. 268. "...Piyâle Paşa, pâye cihetinden müşârun-ileyh Lala Mustafa Paşa'dan üç derece ve illâ husûsâ dâmâd-ı pâdişâh olması ve vezâret sadrına nice yıllar andan evvel vusul bulması mukarrer iken mücerred Mustafa Paşa cezîre-i mezbûre fethine vekil ve serdar olduğu cihetle her ne emr eyledi ise Piyâle Paşa cidden muhâlefet eylemedi...". Bkz. Abdurrahman Sağırlı, Mehmed b. Mehmed er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı ve Târîh-i Âl-i Osman'ı (Metinleri, Tahlilleri), s. 309. "...Piyâle Paşa hem dâmâd-ı pâdişâh ve hem üçüncü vezîr iken serdâra tâbi' olup aslâ muhâlefet etmedi...". Bkz. Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr*, yay. haz. İdris Bostan, s. 168.

yansıyan komuta kademesi arasındaki uyumun, çıkarmanın ve seferin başarıyla neticelenmesinde önemli bir yeri olsa gerektir.

Kıbrıs seferi için gerekli hazırlıkların tamamlanması ve seferin komuta kadrosunun belirlenmesini müteakip Osmanlı donanması, üç farklı filo halinde²⁶ 1570 yılının Mart ayından itibaren ana üs İstanbul'dan hareketle, çıkarma harekâtının *yükleme ve bindirme noktası*²⁷ olan Finike'ye doğru seyrine başlamıştır²⁸. Bu filolardan ana filoda seferin serdarı Lala Mustafa Paşa ve kaptan-ı derya Müezzinzade

²⁶ Osmanlı arşiv belgeleri donanmanın İstanbul'dan tek bir parça halinde sefer için çıkmadığını, farklı filolar halinde çıktıklarını ve bu filoların İstanköy ve Rodos'ta birleştiklerini teyit etmektedir. “*Yevmü'l-cum 'a, fi 28 Zilhicce sene 977, der İstanköy. Mahrûse-i İstanbul'da mukaddemâ çıkan yigirmi beş [25] pâre donânma gemileri bunda gelüb mülâkî oldılar.*”; “*Yevmü'l-ehad, fi gurre-i Muharremü'l-harâm sene 978, der Rodos. Bugün Piyâle Paşa Hazretleri cümle gemiler ile gelüp mülâkî oldılar.*”. Bkz. İdris Bostan, “Kıbrıs Sefer Günlüğü ve Osmanlı Donanmasının Sefer Güzergâhı”, s. 32. Görüldüğü üzere, Osmanlı donanması farklı filolar halinde İstanbul'dan çıkmıştır. İstanbul'dan çıkan donanmanın üç farklı filo halinde çıktığını söyleyebiliriz. Zira İstanbul'dan çıkan donanmaya, İstanköy'de 25 parçalık bir filonun dahil olması, daha sonra Rodos'a gelindiğinde ise Piyale Paşa'nın da bu filoya katılması, Rodos adasına varıldığında üç farklı filonun burada bir araya geldiğini göstermektedir. Bkz. İdris Bostan, “Kıbrıs Sefer Günlüğü ve Osmanlı Donanmasının Sefer Güzergâhı”, s. 31-32.

²⁷ Çıkarma harekâtlarında çıkarma öncesi, asker, silah, erzak v.b. unsurların gemilere yüklendiği son noktadır. Bkz. Mustafa Zaloğlu, *Amfibi ve Deniz Terimleri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1967, s. 8.

²⁸ Kıbrıs seferinde Osmanlı donanmasının İstanbul'dan hareketi, seyir rotası ve bu rota üzerindeki faaliyetlerine ilişkin olarak BOA, *Kâmil Kepeci (=KK)*, nr. 221; BOA, *MD.*, nr.08 numaralı defterler oldukça önemli bilgileri havidir. Mezkur defterlerden 221 numaralı defterin donanmanın seyir güzergahıyla ilgili kısmı, Safvet tarafından daha önce yayınlanmıştır. Bkz. Safvet, “Kıbrıs Fethi Üzerine Vesikalar”, *TOEM*, Sayı 19 (1 Nisan 1329), s. 1177-1193. İlgili defterler daha sonra İdris Bostan tarafından da kısmen kullanılmış ve Kıbrıs seferiyle ilgili önemlerine vurgu yapılmıştır. Bkz. İdris Bostan, “Kıbrıs Sefer Günlüğü ve Osmanlı Donanmasının Sefer Güzergâhı”, s. 11-38. Söz konusu defterler dışında Kıbrıs seferinin hazırlık safhası, lojistik ve ikmal faaliyetleriyle, sefer sırasında yaşanan gelişmelere dair *Bab-ı Asafi, Divan-ı Hümayun Kalemi, Mühimme Defterleri (A.DVNS.MHM.d)* içerisinde özellikle *12 Numaralı Mühimme Defteri* ağırlıklı olarak Kıbrıs seferine ait sefer cüzlerini içerdiği için kıymetli bir yere sahiptir. *12 Numaralı Mühimme Defteri*'nde sırasıyla 13, 12, 15, 14, 25, 27, 24 ve 10 numaralı sefer cüzleri yer almaktadır. Zikredilen bu cüzler defterde müteselsil bir sıra takip etmemektedir. Çalışmamızda sıklıkla müracaat ettiğimiz bu defter Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanmıştır. Bkz. *12 Numaralı Mühimme Defteri (978-979/1570-1572)*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 1996.

Ali Paşa bulunmaktaydı²⁹. Ana filodan daha önce denize açılan Murad Reis'in başında bulunduğu seferin öncü filosu ikinci filoyu oluşturmaktaydı³⁰. Piyale Paşa'nın komutasında bulunan filo ise seferin üçüncü filosuydu³¹. Bu üç farklı filo, çıkarma harekâtı öncesi İstanköy ve Rodos'ta bir araya gelerek birleşmiştir³².

Osmanlı kroniklerinde Kıbrıs seferine katılan donanmadaki harp gemilerinin toplam sayısı ile ilgili olarak farklı bilgiler verildiği görülmektedir. Genel manada kroniklerde verilen gemi sayısının 200 ile 400 arasında değiştiği görülmektedir. Bu konuda Gelibolulu Mustafa Âlî, Kıbrıs seferi için hazırlanan donanmanın 400 civarında gemiden müteşekkil olduğunu söylemektedir³³. Seferin çağdaş yazarlarından Selânikî, Lala Mustafa Paşa'nın 124 kadirga, Piyale Paşa'nın ise 84 kadirga ve baştardadan oluşan toplamda 208 geminin Kıbrıs seferine katıldığı bilgisini vermektedir³⁴. Peçevi; kadirga, mavna, barça ve

²⁹ İstanbul'dan hareket eden bu filo; 36 kadirga, 12 çekdiri, sekiz mavna, 40 at gemisi ve 40 *karamürseld*den oluşmaktaydı. Bkz. İdris Bostan, "Kıbrıs Sefer Günlüğü ve Osmanlı Donanmasının Sefer Güzergâhı", s. 17-18; *Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi Kıbrıs Seferi (1570-1571)*, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1971, s. 81-83; Recep Dündar, *Kıbrıs Beylerbeyliği (1570-1670)*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Malatya 1998, s. 45-46.

³⁰ İdris Bostan, "Kıbrıs Sefer Günlüğü ve Osmanlı Donanmasının Sefer Güzergâhı", s. 17-18. Deniz harbi açısından düşünüldüğünde öncü filoların daha ziyade ana donanmadan önce seyre çıkarak denizde karakol vazifesi üstlenerek, muhtemel düşman saldırıları karşısında güvenliği sağladıkları görülmektedir.

³¹ Osmanlı kroniklerinde bu filonun, düşman donanmasını gördüğü yerde vurmak, müttefik donanmanın ani baskınlarını engelleyerek, bunların Kıbrıs'a yardım götürmesini engellemekle vazifeli olduğu bilgisi yer almaktadır. "...küffâr-ı hâk-sâr donanmasından nâ-gâh vâki' olacak mazarrat ü gavgâyı def' için rûy-ı deryâyâ serdâr ta'yîn buyurulan...hazret-i Piyâle Paşa...". Bkz. Pîrî, *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, yay. haz. Harid Fedai, s. 7. Benzer bilgiler için bkz. Faris Çerçi, *Kühü'l-Ahbâr'a Göre II. Selim, III. Murad, III. Mehmed Devirleri ve Âlî'nin Tarihçiliği*, s. 267; İbrahim Peçevi, *Târîh-i Peçevî*, c. 1, s. 488; Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfârî'l Bihâr*, yay. haz. İdris Bostan, s. 167; Abdurrahman Sağırılı, Mehmed b.Mehmed er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı ve Târîh-i Âl-i Osman'ı (Metinleri, Tahlilleri), s. 308.

³² "Bugün Piyâle Paşa Hazretleri cümle gemiler ile gelüp mülâki oldılar.". Bkz. İdris Bostan, "Kıbrıs Sefer Günlüğü ve Osmanlı Donanmasının Sefer Güzergâhı", s. 32.

³³ Gelibolulu, 300 kadirga ve mavna ile bunlara dahil olan 100 levent gemisiyle beraber bu sayının 400'e ulaştığını bildirmektedir. Faris Çerçi, *Kühü'l-Ahbâr'a Göre II. Selim, III. Murad, III. Mehmed Devirleri ve Âlî'nin Tarihçiliği*, s. 267.

³⁴ Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî (971-1003/1563-1595)*, c. 1, yay. haz. Mehmet İpşirli, s. 77-78.

kalyatlarla beraber 400 civarında gemiden söz ederken;³⁵ Kâtip Çelebi, 10 mavna, 170 barça ve karamürselle 180 kadirgadan oluşan 360 gemilik bir donanmadan bahsetmektedir³⁶. Mehmed b.Mehmed ise *Nuhbetü't-Tevârih* adlı eserinde; kadirga ve başarda, karamürsel, at gemisi ve kayıklarla beraber Kıbrıs seferine katılan donanmadaki gemi sayısını toplamda 320 olarak vermektedir³⁷.

Osmanlı kronikleri dışında yabancı kroniklerde de Kıbrıs seferine katılan Osmanlı donanmasındaki gemi sayısına ilişkin farklı bilgiler verildiği görülmektedir. Mesela Lefkoşa'nın fethi sonrası esir düşenler arasında yer alan Fabriano Falchetti çıkarma yapan donanmanın sayısını 200 kadirga ve 200'e yakın diğer gemi tipleriyle birlikte 400'e yakın gemiden söz ederken,³⁸ Kıbrıs'taki Venedik kuvvetlerinde mühendis olarak görev yapan ve Falchetti gibi Lefkoşa'nın fethi sonrası esir düşen Gio Sozomeno da 400 gemiden bahsetmektedir³⁹. Venedik Cumhuriyeti'nin tarihçisi olarak görev yapmış olan Paul Paruta, Osmanlı donanmasının mevcudu hakkında 80 kadirga ve çok sayıda mavnadan bahsederken⁴⁰, Kıbrıslı rahiplerden olan ve Kıbrıs'ın fethi sonrası esir düşerek İstanbul'a getirilen Fra Angelo Calepio Osmanlı donanmasındaki gemi sayısını 165 olarak vermektedir⁴¹. Seferin çağdaşı olan Selânikî ile sefer sırasında esir düşerek bir süre İstanbul'da esaret hayatı yaşayan ve seferin bizzat şahitlerinden olan Calepio'nun verdiği bilgilerin, daha akla yakın bilgiler oldukları söylenebilir. Bu anlamda Kıbrıs seferine katılan Osmanlı donanmasındaki gemi sayısının yaklaşık 200 civarı olduğu değerlendirilebilir.

Kıbrıs seferinin serdarı Lala Mustafa Paşa ve kaptan-ı derya Müezzinzade Ali Paşa'nın içerisinde bulunduğu Kıbrıs seferinin ana donanması, İstanbul'dan hareketi sonrasında Kıbrıs'a çıkarma yapana kadar 11 farklı yerde liman yaparak, çıkarma öncesi gerekli ikmal ve diğer hazırlıklarını tamamlamıştır. Bu donanmanın seyir güzergahını ve

³⁵ İbrahim Peçevi, *Târîh-i Peçevi*, c. 1, Matbaa-yı Âmire, İstanbul 1283, s. 488.

³⁶ Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fi Eşfâri'l-Bihâr*, yay. haz. İdris Bostan, s. 168.

³⁷ Abdurrahman Sağırlı, Mehmed b.Mehmed er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı ve Târîh-i Âl-i Osman'ı (Metinleri, Tahlilleri), s. 308.

³⁸ Claude Delaval Cobham, *Excerpta Cypria*, Cambridge 1908, s. 80.

³⁹ Claude Delaval Cobham, *Excerpta Cypria*, s. 86.

⁴⁰ Claude Delaval Cobham, *Excerpta Cypria*, s. 96.

⁴¹ Claude Delaval Cobham, *Excerpta Cypria*, s. 131.

faaliyetlerini kronolojik olarak takip etmemizi sağlayan gemi journali olarak adlandırabileceğimiz önemli arşiv kaynakları mevcuttur⁴². Bu kaynakların verdiği bilgilere göre Kıbrıs sefer donanması 16 Mayıs 1570 İstanbul'dan demir alması sonrasında, 6 Muharrem 978/10 Haziran 1570'te çıkarma safhasının yükleme ve bindirme noktası olan Finike'ye gelmiş burada üç hafta kadar bekledikten sonra, 30 Muharrem 978/4 Temmuz 1570 tarihinde Kıbrıs'ın güneyinde bulunan Tuzla limanına çıkarma yapmaya başlamıştır⁴³.

Seyir kronolojisi dikkate alındığında, Kıbrıs sefer donanmasının İstanbul'dan hareketi sonrası, Tuzla limanına çıkarma yaptığı tarihe kadar geçen zaman 50 günlük bir süreye tekabül etmektedir⁴⁴. İlk bakışta İstanbul-Kıbrıs arasındaki donanmanın bu seyir süresi oldukça uzun bir zaman olarak algılanabilir. Ancak donanma bu seyir süresi içerisinde aralıksız seyir yapmamış, seyir rotası üzerindeki limanlarda ikmal yaparak belli bir müddet beklemiştir. Son olarak yükleme noktası olan Finike limanında da 20 günlük bir hazırlık ve bekleme süresinden sonra Kıbrıs'a hareket edilmiştir. Dolayısıyla 50 günlük sürenin uzun bir süre olduğu düşünülse de bu sürenin aralıksız bir seyir süresi olmadığı dikkate alınmalıdır⁴⁵. Osmanlı donanmasının Anadolu'nun güneyindeki Finike limanına ulaşmasıyla beraber, çıkarma öncesi son limana ulaşmıştır.

⁴² BOA, *KK.d.*, nr. 221; BOA, *MD.*, nr. 08. Adı geçen defterlerin kullanıldığı çalışmalar için bkz. Safvet, "Kıbrıs Fethi Üzerine Vesikalar", s. 1177-1193; İdris Bostan, "Kıbrıs Sefer Günlüğü ve Osmanlı Donanmasının Sefer Güzergâhı", s. 11-38.

⁴³ Kıbrıs seferinin deniz güzergahı için bkz. Ek-1. Osmanlı donanmasının Kıbrıs sefer güzergahı; Kıbrıs'a ilk çıkarma yapan Osmanlı birliklerinin tasviri için bkz. Ek-2 Osmanlı donanmasının Kıbrıs adası'na çıkarma yapması.

⁴⁴ 10 Zilhicce 977/16 Mayıs 1570 İstanbul'dan hareket, 30 Muharrem 978/4 Temmuz 1570'te Tuzla limanına çıkarma yapılması.

⁴⁵ Akdeniz'de hâkim rüzgâr yönünün ve akıntıların kuzeybatı ile kuzeydoğu arasında olduğu dikkate alındığında, İstanbul'dan Kıbrıs'a doğru gerçekleştirilen seferlerdeki seyir süresi ile, güneyden kuzeye doğru hâkim rüzgâr yönünün tersi istikametinde gerçekleştirilen seyirlerin aynı olmadığı görülmektedir. Kuzey-güney yönünde yapılan seyirlerde süre daha kısa iken, güneyden kuzeye yapılan seyirlerde bu süre çok daha uzun olabilmektedir. Mesela 12. yüzyılda Nicholas Muzalon İstanbul'dan Kıbrıs'a 10 günde giderken, aynı dönemde Rodos'tan İstanbul'a yani güneyden kuzeye yapılan yolculuk ters akıntı ve rüzgâr sebebiyle 55 gün sürebilmiştir. Bkz. John H. Pryor, *Akdeniz'de Coğrafya, Teknoloji ve Savaş: Araplar, Bizanslılar, Batulular ve Türkler*, çev. Füsun Tayanç ve Tunç Tayanç, yay. haz. Mehmet Beşikçi, Kitap Yayınevi, İstanbul 2004, s. 105-106.

Finike, icra edilecek amfibi harekâta ana donanmanın yükleme ve bindirme noktasıydı. Burada, Kıbrıs adasına gerçekleştirilecek çıkarma harekâtının icrası için son hazırlıklar yapılarak, bu hazırlıkların tamamlanması için bir müddet beklenilmiş daha sonra çıkarmanın deniz geçişi safhası icra edilmiştir.

2. Kıbrıs Sefer Kuvvetlerinin Çıkarma Harekâtı Öncesi Yükleme ve Bindirme Noktasındaki Son Hazırlıkları

Osmanlı donanması Kıbrıs'ın fethi için İstanbul'dan farklı filolar halinde seyrine başladığı esnada, kuşatmaya katılacak kara birliklerinin de büyük bir bölümü Antalya'nın Finike limanına hareket etmekteydi. Antalya'ya ulaşan kara unsurları burada donanmaya katılarak Kıbrıs'a sevk edileceklerdi⁴⁶. Daha önce zikredildiği üzere İstanbul'dan hareket eden Kıbrıs sefer donanması, seyir rotası üzerindeki limanlarda ikmal faaliyetlerini gerçekleştirmesini müteakip, 6 Muharrem 978/10 Haziran 1570'te Kıbrıs adasına çıkarma yapılmasından önceki son liman olan Finike'ye ulaşmıştı. Finike, Osmanlı donanmasının adaya çıkarma yapacak olan birlikleri yükleme noktasıydı. Kendilerine daha önce sefer emri gönderilen ancak henüz kara yoluyla Finike'ye ulaşamamış olan bazı sancak askerlerinin gecikmiş olmaları sebebiyle,⁴⁷ Osmanlı donanması 26 Muharrem/30 Haziran'a kadar 20 gün kadar Finike'de demirlemiştir⁴⁸. Geciken askerler arasında Ohri, İlbasan, Avlonya ve Yanya sancaklarının askerleri de bulunmaktaydı. Bahsi geçen sancak askerlerinin “geceyi gündüze katarak” süratle Antalya'ya gelerek donanmaya yetişmeleri için Divan'dan, Rumeli Beylerbeyi'ne emir

⁴⁶ Pîrî, *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, yay. haz. Harid Fedai, s. 7; Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî (971-1003/1563-1595)*, c. 1, yay. haz. Mehmet İpşirli, s. 78; Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l Bihâr*, yay. haz. İdris Bostan, s. 168.

⁴⁷ “...sefâyin-i İslâm-ı zafer-nişân ile Finike nâm mahalle ki vardılar, Anadolu ümerâsi askerîyle henüz gelüb irişmemeğle yigirmi gün mikdârı ol arada meksden sonra...”. Bkz. Abdurrahman Sağırılı, Mehmed b. Mehmed er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı ve Târîh-i Âl-i Osman'ı (Metinleri, Tahlilleri), s. 308-309; “...Donanma-yı hümâyûn Finike'ye varup Anadolu askeri henüz gelmemek ile yirmi gün anda ârâm edüp ba'dehû saldılar...”. Bkz. Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l Bihâr*, yay. haz. İdris Bostan, s. 168.

⁴⁸ İdris Bostan, “Kıbrıs Sefer Günlüğü ve Osmanlı Donanmasının Sefer Güzergâhı”, s. 33; Abdurrahman Sağırılı, Mehmed b. Mehmed er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı ve Târîh-i Âl-i Osman'ı (Metinleri, Tahlilleri), s. 308-309; Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l Bihâr*, yay. haz. İdris Bostan, s. 168.

gönderilmiş, zamanında gelmeyenlerin en ağır şekilde cezalandırılacakları bildirilmiştir⁴⁹. Finike'de çıkarma öncesi hazırlıklar sürdürülürken yaşanan tek sorun askerlerin gecikmeleri değildi. Sefer katılacak tımarlı sipahilerden bazılarının izinsiz olarak toplanma bölgesinden ayrılarak tımar topraklarına dönmeye çalışmaları çözülmesi gereken bir diğer problemdi. Bu şekilde firar edenlere ağır cezalar verilerek tedbir alındığı görülmektedir⁵⁰. Finike'deki hazırlık süreci ve geciken askerlerin beklenmesi 1570 yılı Haziran'ının sonuna kadar devam etmiş,⁵¹ böylece Kıbrıs sefer donanması Haziran ayını Finike limanında geçirmiştir. Harekât planına göre Finike'den donanmanın Kıbrıs'a seyri sonrası hâlâ Finike'ye gelmemiş olan ve donanmaya yetişemeyen askerlerin, Kıbrıs'a sevki tüccar gemileriyle yapılacaktır⁵².

Osmanlı donanması bir yandan Finike'de çıkarmaya katılacak olan askerleri almak için beklerken, diğer yandan da adaya çıkarma yapmadan önceki son ikmal sahasında harp stoklarını tamamlamaya çalışmıştır. Zira Finike'ye ulaşıldığında, donanmanın erzakının iyice

⁴⁹ Rumeli Beylerbeyi'ne gönderilen emirde, “*bu seferin sâir sefere kıyâs edilmemesi*” gerektiği belirtilerek emre muhalif hareket edenlerin idam edileceği sert bir şekilde ifade edilmiştir. İlgili hüküm için bkz. Orhan Paşazade, *9 Numaralı Mühimme Defteri (977-978/1569-1570)*, h. 241/s. 107-108.

⁵⁰ Mesela Hasan isimli tımarlı sipahi, Osmanlı donanması Finike'de çıkarma hazırlıklarını sürdürürken, Finike'den izinsiz ayrıлып giderken yolda yakalanmış ve tımarı alınarak kürek cezasına çarptırılmıştır. Bkz. BOA, *KK.d.*, nr. 221, s. 7. Kıbrıs seferi sırasında sadece çıkarma öncesi firarlar yaşanmamış, adaya çıkarma yapılması sonrasında da icazetsiz olarak görev yerlerini terk edenlerin olduğu görülmektedir. Birkaç örnek için bkz., BOA, *MD.*, nr. 13, h. 722/s. 104, h. 659/s. 95, h. 831/s. 119; BOA, *Defterhâne-i Âmire Tımar Zeamet Defterleri (=DFE.RZ.d)*, nr. 35, s. 9, 11.

⁵¹ İstanbul'da bulunan bir Cenovalı, sancaklara Finike'de bir araya gelmesi için bildirilen tarihin 17 Haziran 1570 olduğunu, ancak o tarihte Finike'de hiç kimsenin olmadığını bir gecikme durumunun söz konusu olduğunu yazmıştır. Bkz. Alessandro Barbero, *İnebahtı Üç İmparatorluğun Savaşı*, çev. Erdal Turan, Alfa Yayınları, İstanbul 2017, s. 232.

⁵² “*Antâliyye kâdisına ve Elmalu kâdîlarına ve Mehmed Çavuş'a hüküm ki: Kıbrıs cânibine fermân olunan asâkir-i mansûrenin bu def'a at gemilerine yetişmiyenleri rençber gemilerin tedârük olunup, gönderilmesin emr idüp buyurdum ki: Vardukda göresiz, anun gibi asâkir-i mansûreden iki sipâhi ve yörük ve eşkinci müsellemdir, Kıbrıs'a ta'yîn olunup, varup, gemilere irişmeyüp, rençber gemilere tahmîl eyleyüp, mu'accele göndermek bâbında envâ'-ı ikdâm ü ihtimâm eyleyesin...*”. Bkz. Orhan Paşazade, *9 Numaralı Mühimme Defteri (977-978/1569-1570)*, h. 251/s. 113.

azalması sebebiyle bir an önce ikmal yapılması zarureti ortaya çıkmıştı⁵³. Bundan dolayı Kaş ve Elmalı başta olmak üzere çeşitli yerlerden un, koyun ve zahireyle ihtiyaç duyulan diğer erzakın temini yapılmıştır⁵⁴. Bu faaliyet esnasında donanmanın ikmalinin sağlanması konusunda gösterdikleri başarı ve savaş erzakının toplanması konusundaki müspet ve adaletli hareket tarzıyla bölge halkının memnuniyetini kazanan görevlilere terakkiler verildiği görülmektedir⁵⁵. Doğu Akdeniz'in en büyük adası olan Kıbrıs'a çıkarma yapacak askerlerin Anadolu'dan tahmil edilecekleri yer olan Finike'de ön hazırlıklar devam ederken, Lala Mustafa Paşa, Piyale Paşa ve Kapudan Müezzinzade Ali Paşa'yla birlikte bölgenin askerî yönden kullanılabilirliğiyle ilgili keşif faaliyetinde bulunmuşlardır. Bu maksatla paşalar, Antalya iskelesinin askerî açıdan kullanımının uygun olup olmadığını incelemeye gitmiş, iskelenin kullanılabilirlik durumunu inceleyen Kıbrıs seferi komuta heyeti, Antalya ile Finike arasında bulunan Adrasan limanında bir gün kaldıktan sonra Finike'ye dönmüşlerdir⁵⁶.

⁵³ “Yevmü'l-ehad, fi 8 Muharremü'l-harâm sene 978 der Fenike. Rûm-ili Beglerbegisine hüküm ki: Dergâh-ı mu'allâm çavuşlarından olub Tırhala sancağında ze'âmete mutasarrıf olan dârende fermân-ı hümayûn Hızır Çavuş donanma-yı hümayûn gemileri ile Finike'ye gelindükde askerîn zahîreye külli müzâyakaları olmağın gönderilüb ziyâde zahîre getürmeğın iki bin akça terakkî emr idüb buyurdum ki zıkr olunan iki bin akça terakkîsin düşenden tevcîh idesın şöyle bilesın.” Bkz. BOA, KK.d., nr. 64, s. 3.

⁵⁴ İdris Bostan, “Kıbrıs Sefer Günlüğü ve Osmanlı Donanmasının Sefer Güzergâhı”, s. 33. 1570 Haziran'ında ordunun Finike'de toplandığı ve erzak ikmalinin devam ettiği dönemde, Osmanlı Devleti'nde orduda kahve kullanımının yasak olduğunu gösteren bir hâdise yaşanmıştır. Kıbrıs'a çıkarma yapılmadan önce donanmanın Finike'de son hazırlıklarını yaptığı sırada, üç yeniçeri orduda kahve pişirenleri yakalayıp getirdikleri için ödüllendirilmişlerdir. Mükafat olarak birine solaklık, diğerine sipahilik ve üçüncü yeniçerinin oğluna da fodula verilmiştir. “An cemâ'at-ı Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı Âli, K. 39 İnhan, Hersek, solaklık seman 8, K. 39 Mustafa Midillü sipâhi seman 8, K. 11 Kulaoğluna fodula. Mezbûrlar orduda kahve pişürenleri tutup getürmeğın İnhan'a solaklık, Mustafa'ya kânûnları üzere bölük ve Ca'fer'in oğlı Mehmed'e fodula buyurıldı.” Bkz. BOA, MD., nr. 08, h. 98/s. 8. Kahve'nin Osmanlı topraklarına gelişi, kahve yasakları ve ticareti için bkz. İdris Bostan, “Kahve”, TDVİA, c. 24, İstanbul 2001, s. 201-205.

⁵⁵ Hizmetlerindeki başarılarından dolayı 2.000 akça terakki verilen Dergâh-ı Âli çavuşları Hızır Çavuş ve Ali Çavuş'un zahire toplamalarıyla ilgili olarak bkz. BOA, KK.d., nr. 64, s. 3, 5.

⁵⁶ İdris Bostan, “Kıbrıs Sefer Günlüğü ve Osmanlı Donanmasının Sefer Güzergâhı”, s. 23.

Osmanlı komuta heyetinin yığınak bölgesindeki saha denetlemeleri devam ederken, sefer organizasyonu sürecinde, bölgedeki kadınlara gönderilen emirler doğrultusunda gerekli hazırlıkları yapmaları istenmişti. Sefer hazırlıklarını sürdüren kadınlıklar tarafından, kara ordusunun geçiş güzergahı üzerindeki yolların genişletilerek temizlendiği ve iskelelerin hazır hale getirildiği bilgisi İstanbul'a bildirilmişti⁵⁷. Bu suretle tüm çalışmaların tamamlanarak, sefer esnasında herhangi bir aksaklık yaşanmadan çıkarma harekâtının başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi hedeflenmekteydi.

Finike'de yapılan hazırlıklar oldukça önemliydi. Çünkü bir amfibi harekâtın başarısı; bindirme iskelesinden kuvvetlerin sorunsuz bir şekilde gemilere tahmili, denizin durumu, çıkarma yapılacak yere varış zamanı gibi planlamaların çok iyi yapılmasını gerektirmekteydi. Aynı zamanda tüm bu planlamalar yapılırken, bunun düşmana hissettirilmeden yapılması kritik bir zaruretti. Zira çıkarma açısından en önemli başarı şartlarından biri *baskın prensibidir*⁵⁸. Bu da yapılacak harekâtın düşmana fark ettirilmeden gerçekleştirilmesi ve düşman hakkında istihbaratın iyi bir şekilde toplanmasıyla mümkün olabilirdi. Bu anlamda Osmanlı Devleti, çıkarma öncesi sürekli olarak müttefik düşman donanmasının durumu ve konumu hakkında gelen haberleri dikkatle takip etmekteydi⁵⁹. Bu haber akışı sırasında bazı durumlarda gelen bilgiler birbirini teyid

⁵⁷ 29 Zilhicce 977/4 Haziran 1570 tarihli Tekeili Beyi ve Antalya kadısına gönderilen hükümde, sefer için gerekli hazırlıkların tamamlandığı haberi İstanbul'a bildirilmiştir. “*Tekeili begine ve Antâliyye kâdisına hüküm ki: Sen ki sancak begisin mektûb gönderüp, fermân-ı şerîf-i sâbıkum üzre yollar tevsî' olup ve iskele itmâma irişüp, murâd üzre olduğın bildürmişsin...*”. Bkz. Orhan Paşazade, *9 Numaralı Mühimme Defteri (977-978/1569-1570)*, h. 248/s. 111.

⁵⁸ İlyas Demirsoy, *Çeşitli Savaşlardaki Sahil Çıkarmaları (Amfibi Harekât Örnekleri)*, s. 62. Deniz harekâtı açısından baskın prensibi, düşmanın çıkarma hazırlıkları ve çıkarma yapılacak sahil kesiminden habersiz olması olarak açıklanabilir. *Çıkarmalar Muhtelif Sınıf ve Silahların İşbirliği*, çev. Arif Koral, Genelkurmay Basımevi, İstanbul 1947, s. 3.

⁵⁹ Düşman hakkında bilgi toplama faaliyetini başarıyla yürütenlere çeşitli terakkiler verildiği görülmektedir. Mesela Osmanlı donanması Sakız'da bulunduğu sırada, gönüllü reislerden Musa Reis ve Macar lakaplı İlyas Reis düşman hakkında bilgi topladıkları için kendilerine terakki verilerek ödüllendirilmişlerdir. Bkz. BOA, *KK.d.*, nr. 221, s. 4; BOA, *MD.*, nr. 08, h. 15/s. 2, h. 17/s. 2.

etmediği için,⁶⁰ Osmanlı başkentinden gönderilen emirde düşmanın yelken göstererek bir aldatma hareketi⁶¹ içerisinde olabileceği göz önünde bulundurularak dikkatli olunması gerektiği bildirilmiştir⁶². Finike’de gerekli çalışmaların tamamlanmasıyla beraber amfibi harekâtın deniz geçişi safhası ve çıkarmanın icrası başlayacaktı.

3. Amfibi Harekâtın İcrası ve Kıbrıs Adası’nda Kıyıbaşının Tutulması

Yaklaşık üç haftalık bekleyişin ardından bindirme iskelesi olan Finike’den, esas çıkarma yeri olan Tuzla’ya doğru gerçekleştirilecek deniz geçişi başlamıştı⁶³.

⁶⁰ Mesela 23 Zilhicce 977/29 Mayıs 1570 tarihli Lala Mustafa Paşa’ya gönderilen hükümde; “...*cezîre zâbitlerinden küffârın ahvâlin suâl itdükde, ancak yüz pâre kadırgaları vardır ziyâde değildir diyü haber alup, kağıdların südde-i sa’âdetüme gönderüp ve derûnda Venedikli dahi vech-i meşrûh üzre haber virüp, şimdiye dek vârid olan ahbâr birbirine muvâfik olmayup...*” ifadeleriyle, düşmanın durumu hakkında çelişkili bilgiler geldiği bildirilmiştir. Bkz. Orhan Paşazade, *9 Numaralı Mühimme Defteri (977-978/1569-1570)*, h. 239/s. 106-107.

⁶¹ Dönemin lojistik ve muhabere zorlukları sebebiyle, karar alıcıların doğru bilgiyle karar vermeleri oldukça önemliydi. Erken modern dönemde doğru bilginin ulaşmasını güçleştiren sorunlar arasında sadece muhabere ve lojistik zorluklar bulunmamaktaydı. Bu konuda hassaten düşmanı yanıltmak için kullanılan manipülasyon maksatlı aldatma çalışmaları doğru bilgiye ulaşmayı daha da zorlaştırmaktaydı. Kıbrıs seferi sırasında da gerek Osmanlı Devleti tarafından gerekse de Venedik tarafından düşmanı yanıltmak ve doğru bilgiye ulaşmasını engellemek maksadıyla çeşitli aldatma yöntemleri kullanıldığı görülmektedir. Bkz. Emrah Safa Gürkan, “Hile ü Hud’a: Deception, Dissimulation and Manipulation of Information in 16th Century Ottoman Empire”, s. 437-438.

⁶² Bu durum 23 Zilhicce 977/29 Mayıs 1570 tarihli Piyale Paşa’ya gönderilen hükümde; “...*küffâr hilekâr bir cânibden yelken gösterüp, bu cânibe dahi firâr idüp, tekrâr görünmekle küllî gemi zann olunup ve sen zikr olunan gemiler alup varıcak, ol husûs dahi müyesser olmayup...eyle olsa küffâr-ı dūzah karârın hîle ve hud’asından gâfil olmamak gerekdir...*” ifadeleriyle bildirilmiştir. Orhan Paşazade, *9 Numaralı Mühimme Defteri (977-978/1569-1570)*, h. 237/s. 105.

⁶³ Venedik arşiv kaynaklarını kullanarak eserini yazan Alessandro Barbero; Finike’den Tuzla’ya gidiş sırasında gemilerdeki sipahiler arasında, çıkarma yapılacak bölgenin mayınlanmış olduğu söylentisinin yayıldığı, bu yüzden de askerlerin “toprak aşağı geçermi” endişesiyle adımlarına hep dikkat ettikleri, oldukça endişeli olan askerlerin gemilerin Tuzla’ya geçişi esnasında adet olduğu üzere üç kez dua okumak yerine, altı kez dua ettiklerini belirtmektedir. Bkz. Alessandro Barbero, *İnebahtı Üç İmparatorluğun Savaşı*, s. 234.

Kara birliklerini Finike limanından alarak Kıbrıs'a götürecektir olan Osmanlı donanması, 26 Muharrem 978/30 Haziran 1570 Cuma günü öğleden sonra Finike'den ayrılarak iki günlük bir seyir sonrası 28 Muharrem 978/2 Temmuz 1570 tarihinde Kıbrıs'ın güneyinde bulunan Limasol Kalesi önüne gelmiştir⁶⁴. Bindirme/yükleme noktasından hareket eden Kıbrıs sefer donanmasının, Kıbrıs adasında ilk ulaştığı yer olan Limasol'a kadar olan bu seyri yaklaşık 257 nm (nautical mile)⁶⁵/475 km'lik bir mesafeye tekabül etmektedir⁶⁶. Limasol'a ulaşan Osmanlı birlikleri, Limasol'a çıkarma yaptıktan sonra, öncü bir keşif birliği göndererek çevre hakkında bilgi toplayarak muharebe keşfine başlamış,⁶⁷ daha sonra kıyıya çıkarılan bu küçük Osmanlı kuvveti kısa sürede Limasol'da bulunan kaleyi ele geçirmiştir⁶⁸. Limasol'a çıkarma

⁶⁴ “Yevmü'l-cum'a, fi 26 Muharremü'l-harâm sene 978. Bugün öyle zamânında Finike'den kalkılıp, muttasıl yürünüp mâh-ı mezbûrun yigirmi sekizinci gün Pazar gün Limosa nâm hisârına gelinüp ahâlisi kaçup asker çıkup gâret ve hasâret edüp ol gece anda yatıldı.”. Bkz. İdris Bostan, “Kıbrıs Sefer Günlüğü ve Osmanlı Donanmasının Sefer Güzergâhi”, s. 33.

⁶⁵ 1 nm = 1,85200 km.

⁶⁶ Söz konusu uzaklık harita programı kullanılarak yaklaşık olarak hesaplanmıştır. Bilindiği üzere tarihsel süreçte çıkarma harekâtları, gemi ve savaş silah gereçlerindeki değişime göre dönemlere ayrılmaktadır. Bu dönemler; kürek devri, yelken devri ve buhar devri çıkarmaları olmak üzere üç döneme ayrılabilir. Kürek devri gemilerle yapılan çıkarmalarda sürat az ve gemilerin hacmi küçük olduğundan çıkarma gemilerindeki insan sayısı daha az oluyordu. Bkz. İlyas Demirsoy, *Çeşitli Savaşlardaki Sahil Çıkarmaları (Amfibi Harekât Örnekleri)*, s. 1.

⁶⁷ Osmanlı birliklerinin çıkarma sırasında istihbarat toplama araçlarından en önemlisi sağ ele geçirilen düşman askerleriydi. Bu askerlerden alınan haberler, birliklerin ilerleyişi konusunda önemli destek sağlamıştır. Çıkarma sonrası düşmandan alınan bu tarz haberlerle ilgili birkaç örnek için bkz. BOA, *KK.d.*, nr. 221, s. 8, 10, 11, 12; BOA, *KK.d.*, nr. 64, s. 12, 13, 14. Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'a yönelik keşif ve bilgi toplama çalışmaları esnasında çıkarmadan önce başlamıştı. Kıbrıs'taki surların durumu hakkında fetihten iki yıl kadar önce Magosa yönetimi tarafından küreğe mahkûm edilen Trabluslu Josefî Attano adlı bir mühendis, kendisine İstanbul'daki Venedik baylosunun verdiği bir mektup ile Kıbrıs'a gitmişti. Bu mektupta söz konusu kişinin, Osmanlı padişahının Edirne'de inşasına başladığı camii inşaatında kullanılmak için antik sütunlar aradığı ve bu konuda kendisine yardım edilmesi istenmekteydi. Bu bahane ile 10 gün kadar Kıbrıs'ta kalan bu kişi, adayı gezerek kale ve surlar hakkında bilgi toplamıştı. Diğer yandan Kıbrıs'ta birçok Osmanlı ajanının bulunduğu da bilinmekteydi. Bkz. Kenneth M. Setton, *The Papacy and The Levant (1204-1571)*, c. 4, Philadelphia 1984, s. 934; Alessandro Barbero, *İnebahtı Üç İmparatorluğun Savaşı*, s. 228.

⁶⁸ İdris Bostan, “Kıbrıs Sefer Günlüğü ve Osmanlı Donanmasının Sefer Güzergâhi”, s. 33.

yapıldıktan sonraki kısa süreli ilk çatışmaların bu sırada yaşandığı görülmektedir. Bu ilk saldırılarda Venedik kuvvetleri, Osmanlı birliklerinin ilerleyişini durduramamış ve çıkarma harekâtının başarısı için oldukça önemli olan kıyı başının kontrolü, Osmanlı kuvvetleri tarafından sağlanmıştır⁶⁹. Ancak Kıbrıs seferi sırasında Osmanlı donanmasının asıl çıkarma noktası Larnaka/Tuzla olacaktır. Limasol çıkarma harekâtının talî noktası olmuş, savaş yükleri ve büyük oranda asker çıkarılması Limasol'a değil esas çıkarma bölgesi olan Tuzla limanına yapılmıştır. Bu anlamda çıkarmanın *sıklet merkezi*⁷⁰ Tuzla olmuştur.

Nitekim Osmanlı donanması Limasol'da bir gece kaldıktan sonra Tuzla'ya gelmiş, 4 Temmuz 1570 tarihinde Serdar Lala Mustafa Paşa'nın emriyle zahire, asker, top ve diğer savaş yüklerini kurulan iskeleye karaya indirerek, esas indirme noktası olan Tuzla limanına çıkarma harekâtına başlamıştır⁷¹. Tuzla'ya çıkarma yapan Osmanlı donanması çok sayıda asker, at ve yük hayvanıyla birlikte önemli miktarda savaş malzemesi indirmiştir. Osmanlı kaynaklarında, Kıbrıs'a çıkarma yapan

⁶⁹ Limasol'daki ilk çatışmalarda elde edilen başarılar sebebiyle terakki verilen askerler için bkz. BOA, *KK.d.*, nr. 221, s. 8; BOA, *KK.d.*, nr. 64, s. 14; BOA, *MD.*, nr. 08, h. 113/s. 9. Osmanlı öncü birliklerinin Limasol'a başarılı bir şekilde çıkarma yapmaları ve Leftari kalesini fethetmeleri sırasında yaşanan çatışmalarda şehit düşen Osmanlı askerlerinin fetihten kalan bazı mezar taşlarının bulunduğunu Harid Fedai bildirmektedir. Fedai konuyla ilgili olarak; “...Limasol'da Leftari kalesi avlusunda bulunan Osmanlı mezar taşları arasından bir tanesinde şöyle bir yazı vardır: Bu kal'anın civarından kabrden hâlî yer yoktur, Cümlesi kabristandır içinde evliya çoktur. Lillahi'l-Fâtiha 1308. Taş, fetih günlerinden artakalan bir nişaneydi ve 1960'lı yılların başlarına kadar orada bulunuyordu...” bilgisini vermektedir. Bkz. Harid Fedai, “Kıbrıs'ın Türkler Tarafından Fethiyle İlgili Batılı Kaynakların Kaynağı: Claude Delaval Cobham”, *XIII. Türk Tarih Kongresi Bildiriler Kitabı*, Ankara, 4-8 Ekim 1999, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002, s. 1586.

⁷⁰ Sıklet merkezi, muharebede kesin sonuca ulaşmak maksadıyla savaş gücünün uygun yer ve zamanda toplanmasıdır. Sıklet merkezi kavramı stratejik ve operatif seviyelerde ayrı olarak değerlendirilmelidir. Stratejik seviyede ulusal çıkarların tehdit altında olduğu noktada yoğunlaşmak, operatif seviyede ise uygun yer ve zamanda kesin sonuç almak için bütün olanaklarla düşmana üstünlük sağlamak hedefine matuftur. Bkz. Nejat Eslen, *Tarih Boyunca Savaş ve Strateji*, Truva Yayınları, İstanbul 2005, s. 155.

⁷¹ BOA, *KK.d.*, nr. 221, s. 8; BOA *MD.*, nr. 08, h. 117, s. 9. Topların gemilerden karaya nakli sırasında bazı kazaların yaşandığı görülmektedir. Topların denizden Tuzla limanına indirilerek çekilmesi sırasında ayağı top arabasının altında kalarak ezilen Yanya Miralaylı Ali'ye 2.000 akça terakki verilmiştir. Bkz. BOA, *KK.d.*, nr. 221, s. 10; BOA, *MD.*, nr. 08, h. 149, s. 12.

Osmanlı donanmasının adaya, 67.000 demir ve 10.000 taş gülle olmak üzere ilk etapta 80.000'e yakın top güllesini naklettiği bilgisi yer almaktadır⁷². Bu savaş yüklerinin karaya indirildiği esnada bazı kazaların da yaşandığı kaynaklara yansıyan bilgiler arasındadır. Mesela Tuzla'daki çıkarma gemilerinden toplar karaya indirilip arabalarla çekilirken Ali isimli zaimin ayağı ezilerek yaralanmış, hizmetinden dolayı kendisine 2.000 akça terakki verilmiştir⁷³. Osmanlı kaynaklarında Limasol ve Tuzla'ya çıkarma yapılması sonrasında ilk temasın düşman süvari birlikleriyle gerçekleştiği bilgisi yer almaktadır⁷⁴. Kıbrıs seferinin esas çıkarma yeri ve sıklet merkezi olan Tuzla'ya birliklerin indirilmesini müteakip, düşman kuvvetlerine karşı mücadelelerin başlangıcının bu bölgede yoğunlaştığı görülmektedir. Nitekim burada yaşanan ilk çatışmalarda müdafilerden bazılarının yakalanarak sağ getirildiği ve bunlardan “dil almak” olarak ifade edilen bilgiler alındığı,⁷⁵ sağ olarak yakalananlar yanında, “*yarar kâfir kesmek ve baş kesmek*” şeklinde belgelerde ifade edilen birçok düşman askerinin de öldürüldüğü görülmektedir⁷⁶.

Osmanlı birliklerinin Kıbrıs'a çıkarma yapması öncesinde⁷⁷ ve sonrasında askerî açıdan mücadele sürerken, yerel halkın Osmanlı çıkarması karşısında direnişini önlemek ve muhasarayı kolaylaştırmak

⁷² “...*Kâtibân-ı tophâne-i şâhî ve muhâsibân-ı esbâb u âlât nâmütenâhî olan kimesnelere sual ettikde altmış yedi bin demir gülüle ve onbin müstedirü 'ş-sekl seng-i hâreden yolulmuş taş top funduklariki her biri kantar ağırınca virile gelmişdür deyü cevâb virdiler. Yarak ve yasak düşmen-i hiras bundan kıyâs oluna bu tuntuarak ve 'azamet birle gidüp âvâze-i heybet ü dehşeti sükkân nüñ tubak içre düştü...*”. Bkz. Zirekî, *Târih-i Kıbrıs*, yay. haz. Münevver Durmuşoğlu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Mezuniyet Tezi, İstanbul 1965, s. 17.

⁷³ BOA, *KK.d.*, nr. 221, s. 10.

⁷⁴ Konuyla ilgili bazı örnekler için bkz. BOA, *KK.d.*, nr. 64, s. 12, 13, 14, 15; BOA, *KK.d.*, nr. 221, s. 8, 9, 10, 11, 12, 13; BOA, *DFE.RZ.d.*, nr. 33, s. 11, 12, 13; Seyyid Lokmân, *Zübdetü't-Tevârih*, haz. İbrahim Pazan, ed. Göker İnan, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2022, s. 296.

⁷⁵ BOA, *KK.d.*, nr. 221, s. 8, 10, 11, 12, 13; BOA, *KK.d.*, nr. 64, s. 12, 13,

⁷⁶ BOA, *KK.d.*, nr. 221, s. 8, 10, 11, 12, 13; BOA, *KK.d.*, nr. 64, s. 12, 13, 14.

⁷⁷ Çıkarma öncesinde İnel Beyi'ne Divan'dan gönderilen hüküm gereğince Kıbrıs halkına istimalet verilmesi istenmişti. Kıbrıs halkının Osmanlı Devleti'ne teveccüh ettikleri takdirde, fetihten sonra kendilerine dokunulmayacağı, mallarına el konulmayacağı, sadece ziraat ettikleri yerlerin öşrünü verecekleri aksi takdirde, düşmanla birlik olurlarsa kendilerine merhamet edilmeyeceği bildirilmişti. *12 Numaralı Mühimme Defteri (978-979/1570-1572)*, s. 42/h. 19.

maksadıyla çalışmalar yapıldığı da görülmektedir⁷⁸. Çünkü Venedik'in Osmanlı kuşatmasına karşı yürütmeyi düşündüğü planlar arasında, köylerin boşaltılarak yerli Rumların dağlara çıkarılması ve böylece Osmanlı birliklerine karşı dağlık bölgelerde direniş gerçekleştirilmesi bulunmaktaydı⁷⁹. Fakat çıkarma sonrasındaki süreçte, Osmanlı istimâlet politikasının bu planın gerçekleştirilmesini engellediği söylenebilir⁸⁰. Bu anlamda muhasara döneminde, harbin askerî safhasını kolaylaştıracak bir siyaset izlendiği değerlendirilmesi yapılabilir.

Osmanlı donanmasının Kıbrıs seferi sırasındaki ilk çıkarma harekâtına ilişkin yerli kaynaklarda yer alan bilgiler dışında, yabancı kroniklerde de önemli bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgiler genel olarak birbirini teyit eder niteliktedir. Bu kaynaklar arasında Kıbrıs seferiyle çağdaş olan Pietro Contarini, Osmanlı donanmasının Kıbrıs'a ilk çıkarmayı yapması sonrasında Limasol kıyısında bulunan Venedik kuvvetlerinin sayıca az olmalarından dolayı, Osmanlı kuvvetlerinin çıkarma harekâtını engelleyemeyeceklerini düşündükleri için ciddi bir direniş göstermediklerini ve Lefkoşa kalesine çekildiklerini söylemektedir. Contarini ayrıca, Lefkoşa ile Larnaka/Tuzla arasındaki mesafenin uzun olması sebebiyle, Venedik süvari kuvvetlerinin Türk çıkarması karşısında yıpratma saldırıları gerçekleştirip geri çekilemediklerinden bahsetmektedir⁸¹. Kıbrıs seferiyle çağdaş olan Graziani,⁸² Osmanlı çıkarması sırasında ilk çatışmaların Osmanlı birlikleriyle Epir süvarileri arasında olduğunu ve Epir süvarilerinin,

⁷⁸ Mesela Kıbrıs halkına istimalet için gönderilen ve halktan birçok kişinin muhasara esnasında direniş göstermeden Osmanlı egemenliğine girmesini sağlayanlara verilen tımarlar için bkz. BOA, *KK.d.*, nr. 221, s. 10; BOA, *KK.d.*, nr. 64, s. 19.

⁷⁹ Alessandro Barbero, *İnebahtı Üç İmparatorluğun Savaşı*, s. 235.

⁸⁰ Lefkoşa'nın düşmesinden kısa bir süre önce Tuzla yakınındaki dağ askerlerinin büyük bir bölümü Lala Mustafa Paşa'ya bağlılıklarını bildirerek teslim olmuşlardır. Costas P. Kyrris, "Kıbrıs'ta Osmanlı Dönemi 1570-1878", *Kubrus Doğu Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası*, çev. Mehmet Akif Erdoğan, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 2010, s. 2.

⁸¹ Giovanni Mariti, *1760 Kıbrıs Adasında Yolculuk*, çev. Ali Çakıroğlu, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 2015, s. 106.

⁸² Toskana asıllı soylu bir aileden gelen Graziani (1537-1611), Papa VIII. Clement tarafından Türkler aleyhine kurulacak olan birliğin oluşturulması için temsilci sıfatıyla görevlendirilmiştir. Görevi gereği Kıbrıs ile ilgili elde ettiği bilgileri beş ciltlik *De Bello Cyprio* adlı eserinde toplamıştır. Detaylı bilgi için bkz. Harid Fedai, "Kıbrıs'ın Türkler Tarafından Fethiyle İlgili Batılı Kaynakların Kaynağı: Claude Delaval Cobham", s. 1585.

Osmanlı keşif kuvvetlerine karşı başarılı bir şekilde direniş gösterdiklerini ifade etmektedir⁸³.

Kıbrıs'ın fethi sonrası esir düşerek İstanbul'a getirilen Fra Angelo Calepio da benzer şekilde Limasol çıkarması sırasında Venediklilerin süvari birlikleriyle Osmanlı çıkarma birliklerine saldırdığını ve bazı Osmanlı askerlerinin esir alınarak, Türklere kısmen zayıt verildiğini anlatmaktadır. Calipeo, daha sonra Türk donanmasının Larnaka/Tuzla'ya geçerek savaş yüklerini ve askerlerini herhangi bir direnişle karşılaşmadan karaya çıkardığından bahsetmektedir⁸⁴. Calipeo gibi Lefkoşa kuşatması sırasında esir düşen ve Kıbrıs'ta istihkam görevini üstlenen bir mühendis olarak görev yapan Sozomeno, Osmanlı çıkarmasını önlemek ve Türk birliklerini taciz ederek düzenini bozmak konusunda Lefkoşa'daki soylular arasında görüş ayrılığı olduğundan söz etmektedir. Sozomeno, Lefkoşa Genel Valisi Astorre Baglione'nin Osmanlı çıkarmasına karşı emrindeki süvariler ve silahşörlere birlikte düşmanın gücünü sınamak, karaya çıkışlarını kargaşaya dönüştürmek istediğini ancak diğer soyluların buna karşı çıkararak, az sayıda olan piyade ve süvarilerle Osmanlı çıkarmasına karşı konulamayacağını, ellerindeki kuvvetleri riske atmanın kale savunmasını zayıflatacağı fikrini benimsediklerinden bahsetmektedir. Sozomeno, Astorre Baglione'nin düşüncesine karşı çıkılması sebebiyle, Türk çıkarması karşısında ilk mücadelenin kıyıda verilmesi yerine Lefkoşa kalesine çekilerek savunmada kalındığını belirtmektedir⁸⁵. Çıkarma harekâtının icrası sırasında askerî açıdan düşünüldüğünde, müdafinin savunmasını ilk olarak kıyıda yapması beklenir. Müdafinin, çıkarmanın yapıldığı kıyı kesimine hâkim noktalarda top bataryaları kurarak çıkarma yapan birlikleri ateş altına almasıyla, birliklerin kıyıya indirme harekâtının önlenmesi, asker, zahire ve savaş yüklerinin kıyıya çıkarılması engellenebilirdi⁸⁶. Çıkarma harekâtlarını engelleme konusunda topun

⁸³ Antonio Maria Graziani, *Kıbrıs Savaşı 1570-1571*, çev. Ali Çakıroğlu, Galeri Kültür Yayınları, Kıbrıs 2017, s. 43.

⁸⁴ Claude Delaval Cobham, *Excerpta Cypria*, s. 132.

⁸⁵ Sozomeno'nun Osmanlı birliklerinin Kıbrıs'a ilk çıkarmayı yapmasıyla ilgili anlatımı için bkz. Claude Delaval Cobham, *Excerpta Cypria*, s. 81-82.

⁸⁶ Mesela bir Osmanlı sipahisinin Tuzla'ya çıkarma yapılırken sahil sırtındaki tepenin üzerinde bulunan bir değirmeni göstererek eğer oraya toplar yerleştirilmiş olsa, çıkarma harekâtının yapılamayacağını belirttiği bilgisi bazı çalışmalarda yer almıştır. Bkz. Alessandro Barbero, *İnebahtı Üç İmparatorluğun Savaşı*, s. 234-235.

önemi için, “*sahilde bir top, denizde bir gemiye muadildir.*” gibi bir denizcilik düsturunun olduğunu ifade etmek gerekir⁸⁷. Bu düstur, hareket hızı düşük olan ve top atışı menziline girdiklerinde daha çok zayıf verebilecekleri dikkate alındığında kadırgalar için daha geçerli bir durum gibi görünmektedir.

Kıyıda ilk savunmanın başarılı olamaması durumunda çıkarma yapan birliklere karşı müdafinin, bulunduğu arazinin askerî olarak savunma imkânı veren bölgelerinden yararlanarak geri çekilmesi ve nihayetinde de tahkimli bir şehir veya kaleye çekilerek savunmasını burada devam ettirmesi genel olarak beklenen bir hareket tarzıdır. Ancak Venedik savunma birliklerinin, Kıbrıs’a çıkarma yapan Osmanlı birliklerine karşı beklenenin dışında hareket ettikleri söylenebilir. Nitekim, Kıbrıs çıkarmasında Osmanlı birliklerinin kısa sürede çok az kayıpla çıkarma yapabilmesi ve asıl muharebenin çıkarma yapıldığı esnada değil, kaleye çekilmiş düşman kuvvetine karşı kale kuşatması sırasında yaşanması, Kıbrıs’taki Venedik kuvvetlerinin beklenenin dışında farklı bir harekât planlaması benimsemiş olmalarıyla ilişkilendirilebilir⁸⁸. Tuzla’ya çıkarma yapıldıktan sonra düşmanın kıyıda mücadele etmek ve Osmanlı çıkarmasını kargaşaya dönüştürecek saldırılar yerine, adadaki soyluların büyük bir bölümünün toplanmış olduğu Lefkoşa kalesine kendini kapatmış olması bir bakıma kapana girmiş olmak demektir. Zira Venedik kuvvetleri çıkarma yapıldığı sırada, Osmanlı birliklerini ilk olarak kıyıda karşılayıp engellemek yerine, onları Lefkoşa kalesine çekilerek beklemek gibi bir askerî plan yürütmekteydi. Bu durum, kuşatma hareketi engellenemediği takdirde Osmanlı kuvvetleri için bir avantaja dönüşebilirdi⁸⁹. Çünkü bir kıyı bölgesine yapılan çıkarmanın başarılı olması kıyıda başlangıçta herhangi bir muharebe gücü olmayan birliğin, başarılı bir çıkarma yapılarak harekât yapabilecek seviyeye getirilmesine bağlıdır. Osmanlı birliklerinin

⁸⁷ Mithat Işın, *Deniz Harbi Mefhumları*, Deniz Matbaası, İstanbul 1940, s. 97.

⁸⁸ Kıbrıs’taki Venedik komutanlarının, Osmanlı çıkarma harekâtına karşı izlediği savunma planının hatalı olduğunu düşünenlerden biri de dönemin Venedik balyosu Barbaro’dur. Barbaro, Türkleri sahilde karşılamamanın hata olduğunu, Tuzla’ya çıkarma yapılacağı belli olduğu için söz konusu yerde bir savunma yapılırsa Lala Mustafa Paşa’nın ordusunu sahile çıkaramayacağını düşünmektedir. Alessandro Barbero, *İnebahtı Üç İmparatorluğun Savaşı*, s. 235.

⁸⁹ Alessandro Barbero, *İnebahtı Üç İmparatorluğun Savaşı*, s. 250.

çıkarma yapılan Tuzla limanına asker ve savaş malzemelerini süratle ve başarılı bir şekilde indirmeleri, kısa sürede ordunun kıyı başını tutarak harbe hazır hale gelmesini sağlamış, böylece Lefkoşa kalesinin kuşatılması için önemli bir avantaj elde edilmiştir.

Tuzla limanına çıkarma yapıp kıyı başının tutulması ve çıkarma bölgesinin güvenliğinin Sivas Beylerbeyi Behram Paşa'ya bırakılmasından sonra, denizden gelebilecek müttefik düşman donanmasının muhtemel saldırılarını önlemek için de tedbir alınması gerekiyordu. Bu konuyla ilgili olarak Piyale Paşa görevlendirildi. Piyale Paşa, Osmanlı birlikleri Lefkoşa'yı kuşattığı sırada müttefik düşman donanması tarafından Kıbrıs'a gönderilecek yardımı önlemek ve denizden gelebilecek olası bir saldırıyı bertaraf etmek amacıyla emrindeki gemilerle adanın çevresinde deniz karakol vazifesi üstlendi⁹⁰. Bu maksatla Piyale Paşa 30 gemi ile denize açılmış, Kıbrıs'ta ise 45 kadirga ve 40 at gemisi ihtiyat kuvveti bırakarak kendisine tevdi edilen vazifeyi icra etmeye başlamıştır⁹¹. Kıbrıs'a ilk çıkarmanın yapılmasını müteakip, sonrasındaki kale kuşatmaları sürecinde de asker sevkıyatı devam etmiştir⁹². Bu süreçte Piyale Paşa tarafından Trablus iskelesinde toplanmış olan Trablusşam, Karaman, Sivas, Şam ve Halep'ten gelen yaklaşık 20.000 asker ile 2.000'den ziyâde atın, Tuzla'ya nakli gerçekleştirilmiş, böylece muhasarayı sürdüren ordunun asker ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır⁹³. Bu sûretle adaya ilk çıkarmanın yapılmasından sonraki süreçte gerçekleştirilen diğer çıkarmalar da başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiş, muhasara altındaki adaya asker ve ikmal takviyesi sağlanarak adanın merkezi durumunda olan müstahkem Lefkoşa kalesini kuşatma hazırlıkları başlayabilmiştir.

⁹⁰ Pîrî, *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, yay. haz. Harid Fedai, s. 9-10; Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr*, yay. haz. İdris Bostan, s. 168.

⁹¹ BOA, MD., nr. 14, h. 422, s. 294.

⁹² Kıbrıs seferinde görev alan askerî zümrelerden garip yiğitlerin bu seferdeki faaliyetlerine ilişkin bir çalışma için bkz. Serkan Osmanlıoğlu, "Kıbrıs Seferi'nde (1570-1571) Garip Yiğitler, *Harp Tarihi Dergisi*, Sayı 8 (2023), s. 27-69.

⁹³ BOA, MD., nr. 14, h. 422/s. 294; Abdurrahman Sağırlı, Mehmed b. Mehmed er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı ve Târîh-i Âl-i Osman'ı (Metinleri, Tahlilleri), s. 310; Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr*, yay. haz. İdris Bostan, s. 168; Seyyid Lokmân, *Zübdetü't-Tevârih*, s. 296.

Sonuç

Doğu Akdeniz'in en büyük adası olan Kıbrıs'ın fethi için Osmanlı Devleti'nin düzenlediği Kıbrıs seferi, 16. yüzyılın başarıyla sonuçlanan büyük deniz seferlerinden birisidir. Bu seferin hem kara hem de deniz unsurlarının müşterek kullanımıyla gerçekleştirilen bir çıkarma harekâtı olması sebebiyle, kara seferlerine göre daha girift, maliyetli ve zorlu bir askerî organizasyonu gerektirdiği şüphesizdir. Kara birliklerinin başarılı bir şekilde adanın güneyine çıkarılmasıyla gerçekleştirilen bu çıkarma harekâtını gerçekleştiren sefer donanmasının İstanbul'dan Kıbrıs'a seyri sırasında, ikmalin kolay sağlanabilmesi maksadıyla kıyıya yakın ve sıklıkla liman yapmak sûretiyle 11 farklı yere uğradığı ve yaklaşık 50 günlük bir seyir yaptığı görülmektedir. 50 güne yakın süre, donanmanın aralıksız seyir yaptığı bir süre değildir. Sadece Finike'de, çıkarma öncesi son hazırlıkların tamamlanması için donanma 20 gün limanda beklemiştir. Benzer şekilde seyir rotası üzerindeki limanların çoğunda ikmal yapılarak belli bir müddet beklenmiştir. Dolayısıyla 50 günlük sürenin uzun bir süre olduğu düşünülse de bu sürenin aralıksız bir seyir süresi olmadığı dikkate alınmalıdır.

Kıbrıs seferinde ilk çıkarma harekâtının yükleme ve bindirme noktası olarak Finike limanı kullanılmıştır. Bu sebeple ilk çıkarmayı yapacak kara birliklerinin ana toplanma merkezi Antalya olmuştur. Burada başarılı bir hazırlık sürecinden sonra Osmanlı donanması, gerek adanın coğrafi açıdan çıkarma yapmaya elverişli limanlarının güneyde olması ve gerekse de daha önce yapılan keşif çalışmaları neticesinde Tuzla limanının çıkarma yapmaya uygun olması, kuşatılacak kalelerin Tuzla limanına yakınlığı gibi sebeplerle ana çıkarma harekâtını Kıbrıs'ın güneyine gerçekleştirmiştir. Çıkarma harekâtının icrası açısından yükleme noktası olan Finike'den alınan birliklerin, Tuzla limanına çıkarılarak kıyı başını tutmaları ve köprü başının kurulmasıyla birlikte, amfibi harekâtın ilk safhası askerî açıdan istenilen şekilde tamamlanmıştır.

Venedik'in Osmanlı çıkarma harekâtına karşı izlediği savunma yöntemi kıyıda ilk çıkarma noktasında mücadele etmek yerine müstahkem kalelere çekilerek savunmada kalmak olmuştur. Bu anlamda Venedik'in izlediği savunma yönetiminin taktik bir hata olduğu düşünülse de esasında bu taktiğin benimsenmesinde adadaki müstahkem savunma mevkiileri olan kalelere duyulan güven gelmektedir. Osmanlı

ordusunun Lefkoşa ve Magosa gibi müstahkem kaleleri kolaylıkla ele geçiremeyeceği, kuşatmanın uzamasıyla birlikte müttefik donanmanın Kıbrıs'a yardıma ulaşacağı düşüncesi, Venedik'in bahsi geçen savunma şeklini benimsemesinde etkili olduğu söylenebilir. Osmanlı donanmasının çıkarmayı başarıyla icrası, kara birliklerinin adanın tamamının fethiyle neticelenecek olan kale kuşatmalarına başlamasını sağlamıştır. Zira çıkarmanın başarıyla gerçekleştirilerek kıyıbaşının tutulması ve köprü başının kurulması, seferin kara savaşları safhasının başarıya ulaşmasının temel koşulu olan lojistiğin sürekliliğini ve insan gücünün adaya güvenli bir şekilde naklini sağlamış, böylece Osmanlı muhasara birlikleri kısa sürede savaşa hazır hale gelebilmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde 1570-71 Kıbrıs seferinde, neticeye tesir edecek olan en kritik safhalarından birini adaya çıkarma yapılması safhası oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA / REFERENCES

Arşiv Kaynakları / Archival Sources

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (=BOA)
BOA, *Defterhâne-i Âmire Tımar Zeamet Defterleri (=DFE.RZ.d)*,
nr. 33, 35

BOA, *Kâmil Kepeci (=KK)*, nr. 64, 221

BOA, *Maliyeden Müdevver Defterler Tasnifi (=MAD)*, nr. 5168

BOA, *Mühimme Defterleri*, nr. 8, 13, 14

Kaynak Eserler / Primary Sources

12 Numaralı Mühimme Defteri (978-979/1570-1572), haz. Hacı Osman Yıldırım vd., Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 1996

ÇERÇİ, Faris, *Kühü'l-Ahbâr'a Göre II. Selim, III. Murad, III. Mehmed Devirleri ve Âlî'nin Tarihçiliği*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Kayseri 1996

GRAZİANİ, Antonio Maria, *Kıbrıs Savaşı 1570-1571*, çev. Ali Çakıroğlu, Lefkoşa 2017

İbrahim Peçevi, *Târîh-i Peçevî*, c. 1, Matbaa-yı Âmire, İstanbul 1283

Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fi Esfâri'l-Bihâr*, yay. haz. İdris Bostan, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2018

MARİTİ, Giovanni, *1760 Kıbrıs Adasında Yolculuk*, çev. Ali Çakıroğlu, Lefkoşa 2015

ÖZTÜRK, Necdet, "Kazasker Vusûli Mehmed Çelebi ve Selim-nâme'si", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 50 (1987), s. 9-108

PAŞAZADE, Orhan, *9 Numaralı Mühimme Defteri (977-978/1569-1570)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006

Pîrî, *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, yay. haz. Harid Fedai, Lefkoşa 1997

SAĞIRLI, Abdurrahman, Mehmed b.Mehmed er-Rûmî(Edirmeli)'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı ve Târîh-i Âl-i Osman'ı (Metinleri, Tahlilleri), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2000

- Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî (971-1003/1563-1595)*, haz. Mehmet İpşirli, c. 1-2, Ankara 1999
- SETTON, Kenneth M., *The Papacy and The Levant (1204-1571)*, c. 4, Philadelphia 1984
- Seyyid Lokmân, *Zübdetü't-Tevârih*, haz. İbrahim Pazan, ed. Göker İnan, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2022
- Zîrekî, Târîh-i Kıbrıs, haz. Münevver Durmuşoğlu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Lisans Mezuniyet Tezi, İstanbul 1965

Araştırma ve İnceleme Eserleri / Secondary Source

- ALASYA, Halil Fikret, *Tarihte Kıbrıs*, Lefkoşa 1988
- ALGÜL, Hüseyin, “Osmanlılar Devrinden Kıbrıs Seferinin Mânevî Cephesi ve Ebussuud Efendi'nin Seferle İlgili Fetvası”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 2 (1987), c. 2, s. 37-42
- BARBERO, Alessandro, *İnebahtı Üç İmparatorluğun Savaşı*, çev. Erdal Turan, İstanbul 2017
- BEDEVİ, Vergi, *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Kıbrıs Tarihi*, Lefkoşa 1966
- BİLGİN, Feridun, “Kıbrıs'ın Fethi İçin Yapılan Hazırlıklar (Arşiv Belgelerine Göre)”, *Mukaddime*, Sayı 1 (2015), c. 6, s. 79-100
- BOSTAN, İdris, “Fetvanın Osmanlı Yönetimi ve Toplumunu Üzerindeki Etkisi: Ebussuûd Efendi'nin Kıbrıs ve İnebahtı Fetvaları”, *Tarih Dergisi*, Sayı 76 (2022), s. 35-62
- BOSTAN, İdris, “Kahve”, *TDVİA*, c. 24, İstanbul 2001, s. 202-205
- BOSTAN, İdris, “Kıbrıs Seferi Günlüğü ve Osmanlı Donanmasını'nın Sefer Güzergâhı”, *Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi*, yay. haz. Ali Ahmetbeyoğlu ve Erhan Afyoncu, İstanbul 2001, s. 11-38
- ÇELİK, Şenol, “Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs Seferi'ndeki Asker ve Zahire Naklinde İçel Sancağı'nın Rolü”, *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*, 24-27 Kasım 1998, Gazimağusa KKTC, c. 2, yay. haz. İsmail Bozkurt vd., Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, KKTC 1999, s. 107-131

- ÇEVİKEL, Nuri, “Osmanlı Türkleri’nin Kıbrıs’ı Fethinin (1570-71) Meşrûiyeti Meselesi”, *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4 (1997), c. 3, s. 357-399
- DANIŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. 2, İstanbul 1971
- DEMİRSOY, İlyas, *Çeşitli Savaşlardaki Sahil Çıkarmaları (Amfibi Harekât Örnekleri)*, yay. haz. Ahmet Çalışkan, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2006
- DÜNDAR, Recep, Kıbrıs Beylerbeyliği (1570-1670), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Malatya 1998
- DÜZDAĞ, Mehmed Ertuğrul, *Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, İstanbul 1983
- EMECEN, Feridun, “Kıbrıs’ta İlk Osmanlı İdari Yapılanması”, *Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi*, yay. haz. Ali Ahmetbeyoğlu ve Erhan Afyoncu, İstanbul 2001, s. 47-58
- ERDOĞRU, Mehmet Akif, “Kıbrıs Türk İdaresine Nasıl Girdi: Bir Fetih ve Tarihçiler”, *OTAM*, c. 44, Ankara 2018, s. 341-349
- ERDOĞRU, Mehmet Akif, “Kıbrıs Adası’nın Fethinde Konya ve Çevresinin Rolü”, *Türk-İslâm Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 5 (2008), s. 131-140
- FEDAİ, Harid, “Kıbrıs’ın Türkler Tarafından Fethiyle İlgili Batılı Kaynakların Kaynağı: Claude Delaval Cobham”, *XIII. Türk Tarih Kongresi Bildiriler Kitabı*, Ankara, 4-8 Ekim 1999, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002, s. 1583-1592
- FLEET, Kate, “Akdeniz’de Osmanlı Genişlemesi”, *Türkiye Tarihi 1453-1600*, ed. Suraiya Faroqhi ve Kate Fleet, çev. Bülent Üçpınar, İstanbul 2016, s. 189-226
- GAZİOĞLU, Ahmet, *Kıbrıs’ta Türkler (1570-1878)*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP), Lefkoşa 1994
- HAMMER, Baron Joseph Von Purgstall, *Osmanlı Devleti Tarihi*, yay. haz. Mümin Çevik ve Erol Kılıç, c. 6, İstanbul 1984
- HESS, Andrew C., “The Moriscos: An Ottoman Fifth Column in Sixteenth-Century Spain”, *The American Historical Review*, Sayı 74 (Ekim 1968), s. 1-25.

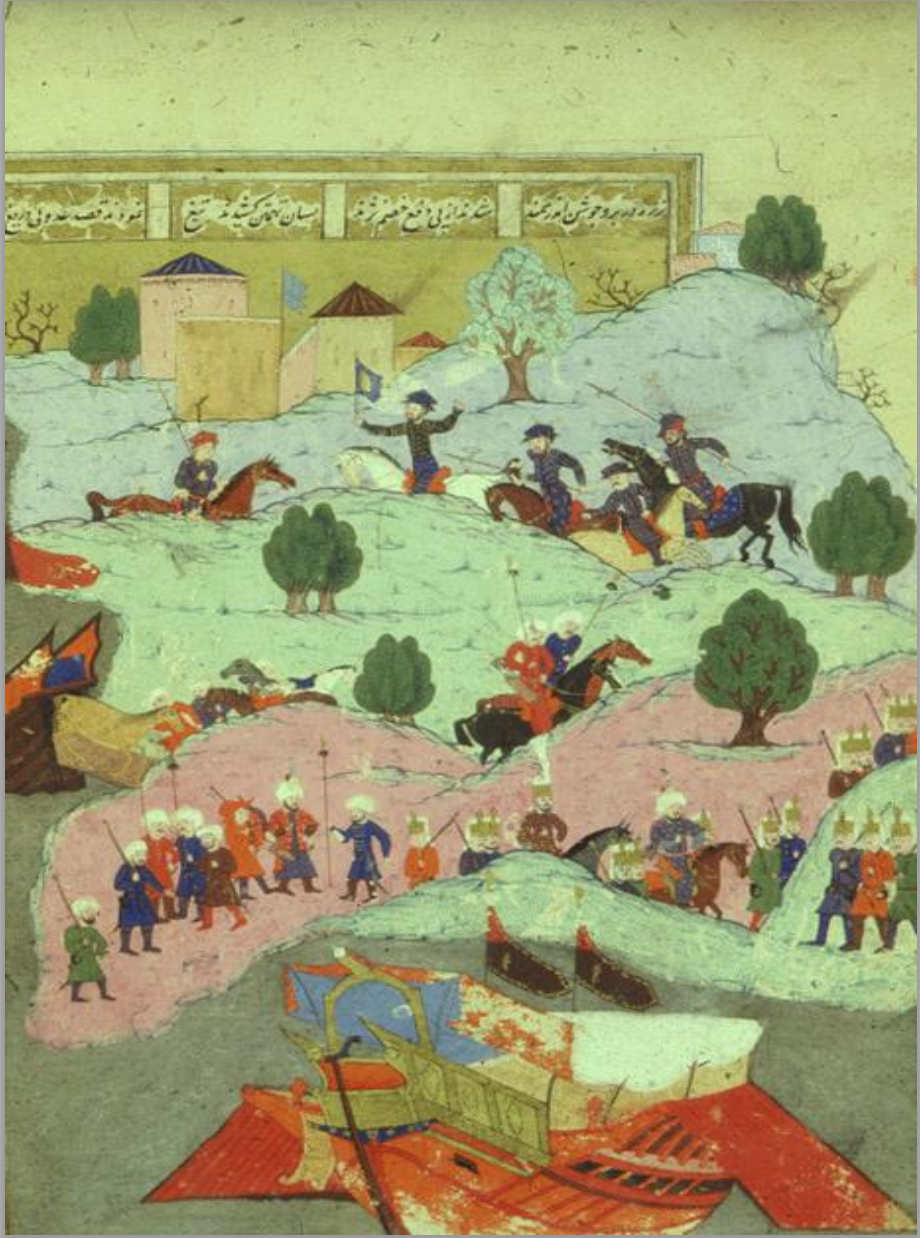
- IORDANOU, Ioanna, *Venedik Gizli Servisi: Rönesans'ta Bir İstihbarat Teşkilatı*, çev. Fatih Yücel, İstanbul 2020
- İŞIKSEL, Güneş, “Diplomatik Bir Yenilik? II. Selim'in Nâmesi ve Sadrazamın Mektubu Bağlamında 1570 Yılında Venedik Cumhuriyeti'ne Verilen Ültimatının İncelenmesi ve İlgili Metinlerin Neşri”, *Tarih Dergisi*, Sayı 76 (2022), s. 21-34
- İŞİN, Mithat, *Deniz Harbi Mefhumları*, Deniz Matbaası, İstanbul 1940
- Kıbrıs Seferi (1570-1571)*, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, c. 3/3, Ankara 1971
- OSMANLIOĞLU, Serkan, “Kıbrıs Seferi'nde (1570-1571) Garip Yiğitler”, *Harp Tarihi Dergisi*, Sayı 8 (2023), s. 27-69
- ÖZDEMİR, Mehmet, “Moriskolar”, *TDVİA*, c. 30, Ankara 2020, s. 286-289
- PANZAC, Daniel, *Osmanlı Donanması (1572-1923)*, İstanbul 2018
- PRYOR, John, *Akdeniz'de Coğrafya, Teknoloji ve Savaş: Araplar, Bizanslılar, Batılılar ve Türkler*, çev. Füsun Tayanç ve Tunç Tayanç, yay. haz. Mehmet Beşikçi, İstanbul 2004
- SAFVET, “Kıbrıs Fethi Üzerine Vesikalar”, *TOEM*, Sayı 19 (Nisan 1329), s. 1177-1193
- Silâhli Kuvvetler İngilizce-Türkçe Askerî Terimler Sözlüğü*, Ankara 1969
- ŞAKİROĞLU, Mahmut H., “II. Selim'in Venedik Cumhuriyeti'ne Verdiği 1567 ve 1573 Tarihli Ahidnâmeler”, *Erdem*, Sayı 5 (1986), c. 2, s. 527-553
- TABAKOĞLU, Hüseyin Serdar, *Akdeniz'de Savaş: Osmanlı-İspanya Mücadelesi*, Kronik Kitap, İstanbul 2019
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, c. 3, Ankara 1983
- ZALOĞLU, Mustafa, *Amfibi ve Deniz Terimleri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1967
- ZİYA, Yusuf, *Kıbrıs'ın Türkler Tarafından Fethi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Mezuniyet Tezi, İstanbul 1931

EKLER

Ek-1: Osmanlı donanmasının Kıbrıs seferi güzergahı (Kâmil Kepeci nr. 221, Mühimme Defteri nr. 8)

Ek-2: Osmanlı donanmasının Kıbrıs adasına çıkarma yapması (*Şehnâme-i Selim Han*, T.S.M. Kütüphanesi A. 3595)

Extended Summary

The Cyprus expedition organized by the Ottoman Empire to conquer Cyprus, the largest island of the Eastern Mediterranean, is one of the great successful sea expeditions of the 16th century. Since this expedition was a landing operation with the joint use of both land and sea elements, it is undoubtedly necessary for a more complex, costly, and difficult military organization than land expeditions.

This study aims to examine the successful landing operation of the land troops in the south of the island, the navigation route the Ottoman Navy followed, and the activities it carried out in the ports on this route. We have essential Ottoman documents in the archives regarding the mentioned issues. When evaluated, these archive documents show that the Ottoman Navy sailed close to the coast and frequently made ports to provide supplies quickly during the Cyprus expedition of 1570-71. The Ottoman Navy visited 11 different places and sailed for approximately 50 days before landing in Cyprus.

During the Cyprus campaign, the loading and embarkation point of the amphibious operation was the Finike port. Therefore, Antalya was the main gathering center of the land troops that would make the first landing. After a successful preparation, the Ottoman Navy carried out a landing operation in the Tuzla port in the south of Cyprus since the geographically suitable ports of the island for landing were all in the south. The first phase of the amphibious operation was completed when the troops taken from the loading point landed in Tuzla port and held the beachhead. Thus, the successful execution of the landing enabled the land troops to begin the siege of the castle, which would lead to the conquest of the entire island. Therefore, the successful realization of the landing operation would be the primary condition for the success of the subsequent land wars phase of the campaign.